

SIRP JA VASAR

ERSTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, ERSTI NSV KIRJANIKE LIIDU,
ERSTI NSV KUNSTNIKE LIIDU JA ERSTI NSV HELILOOJATE LIIDU HÄALEKANDJA

Nr. 43 (1984)

Reedel, 26. oktoobril 1962. a.

XXI aastakäik

ELKNO 40. AASTAPÄEVAKS

**KOIGI MAADE RAHVAD! OLGE VALVSAD,
PALJASTAGE IMPERIALISTLIKKE SÕJAOHU-
TAJAJID! VOIDELGE AKTIIVSEMALT KINDLA
JA VÄÄRAMATU RAHU TAGAMISE EEST!**

(NLKP Keskkomitee hüüdlausest
Suure Sotsialistliku Oktoobrevolutsiooni
45. aastapäevaks).

Algas sõprusnädal

Tallinna kommunistlikud noored ja noored võtsid vastu kalleid külalisi vennasvabariikidest, kes saabusid siia selleks, et koos sõpradega tähistada Eesti komsomoli 40 aasta juubelit.

Huvitavad olid delegatsioonide kohtumised kondiitritoodete vabrikus «Kalev» ja Tallinna Masinaehitustehase kollektiiviga ning konservatooriumi üliõpilastega. Eesti NSV Kultuuriministeeriumis korraldatud vastuvõtul tutvusid külalised Eesti kultuurieluga ning vaatatsid filme meie vabariigi ning komsomoli lookehituste kohta.

Ees seisab ringsõit rajoonides.

24. oktoobril avati Tallinnas vabariigi komsomoli 40. aastapäeva pühendatud näitus «Nõukogude Eesti noorsugu».

Linnades ja rajoonikeskustes toimub tähtpäeva auks filmifestiival.

Sõprusnädal lõpeb 27. oktoobril Eestimaa LKNO Keskkomitee piduliku pleenumiga, millest võtavad osa ligi 1200 vabariigi töölisi, maa- ja koolinoorte paremat esindajat ning vennasvabariikide delegatsioone ja komsomoli veterane. Sama päeva õhtul toimub VSÜ «Kalevi» Spordihoones nõukogude noorsoo sõprusnädala lõppkontsert.

Pildid: külalised Turkmeeniast Tallinna Konservatooriumis.

Ajakirjanikuna on mul tulnud viibida väga paljudes erinevates komsomoli-algoranisatsioonides. Siit-sealt olen kuulnud arvamusi, et komsomolitöös puudub õige innukus ja romantikat kippuvat napiks jääma.

Heites pilgu tagasi meie komsomoli neljakümneaastasele ajaloole, näeme meie, kaasaegsed, seda ikka suurte tegude aeg oli see tõepoolest. Aga kui-dagi ei tahaks nõustuda ka väitega, nagu oleks meie aeg vähem vastutustundev ja vähem romantiline. Aastatud lihtsalt erinevad. Elu on kergem ja kindlasihilisem ning meie komsomoliromantika on eelkõige rõõm oma kätte ja vaimu loomingule üle. Ning mitte ainult see. Romantika on kaugelt komplitseeritum mõiste.

Need probleemid, millest alljärgnevalt kirjutan, pole tekkinud ühe päeva jooksul. Nad on igapäevased, nad ker-kivad meie ette järjest uuel kujul.

Viibisin sellel päeval Abja rajooni ühes kaugemas nurgas — Mõisakülas. Oli kõle talvine ilm. Tõusnud põhja-tuul tühises üle katuste, raputas puude lumiseid võrseid ja napsas kiusaka nobedusega kõrvaldestadest kinni.

Sellel ebasõbralikul päeval katsetasid Tallinna Ekskavaatoritehase Mõisaküla mehaanikatsehi töölised taas oma tujukate esiklast — tranšee-ekska-vatoorit. Sinine «Belarussist» ehitatud ekskavaator sõna otseses mõttes murdis tranšeed külmanud pinnasesse. Masin värises, mõirgas, kivid rebisid linti, lint kiskus kamakate kaupakruusast maad ja sentimeetrite haaval pikenes kaevavate kraav. Ekskavaatori ees põlesid pinnase sulatamiseks hõõg-ahjud ja vingi tuul võõpas nende suitsuga askeldavate meeste nägusid, pani silmad kipitama. Külml kõvenes.

Seal, ekskavaatori juures, seljas õhu-ke tume töökittel, seisis noormees, mehaanikatsehi meister. Teadsin, et ta oli äsja lõpetanud hommikuse vahetuse, oli magamata, kuna oli eelmisel päeval teinud kaks vahetust järjest. Kuid ta ei kavatsenud lahkuda. Pidin temaga rääkima edasiõppimisest, kuid vaikisin. Mulle meenus ühe algoranisatsiooni sekretäri vastus ajakirjanikule, kes — kuulnud, et komnoor, kellest ta pidi andma kirjandusliku portree, oli töömees ning edukas kaugõppe üliõpilane — küsis: «Aga mida ta veel teeb?» Sekretär vastas küsimusega:

«Aga mitu head nahka te siis korraga tahate?»

Siinne mehaanikatsehi töötas täie pingega vaatamata sellele, et spetsialistidest oli puudus. Mehaanikatsehi noor meister teadis, et on vaja edasi õppida; teadsin ka mina, et ta ise tahab edasi õppida ja valutab selle pä-rast südant. Aga momendil rajas teda kõige rohkem tehas ja tranšee-ekska-vatoorid. Ning noormees töötas. Töötas kuusteist tundi ööpäevas, jäi minust seisma talviseesse, sõredat lund pildu-vasse tuulde, kitiikraie üles käänatud, jonnakad juuksed turris.

Oli see kohusetunne? Kindlasti. Ka tööromantika. Aga mind köitis hoopis teine mõte — kui palju haruldasi nööri on meie hulgas komsomoli rida-des — ja kui vähe me tihti peale teeme nende heaks! Me avastame noore sa-geli alles siis, kui olukord näitab, et ta on kangelane. Aga kui tingimused ei loo kangelast? Kas me ei peaks seisma hoopiski ligemal igale üksikule noorele? Vahest ainult siis teak-sime, kuidas kasvatada ja suunata neid nii, et neist võiks saada kange-lased.

Romantika

ARVI SIIG

Üks on selge — mida edasi läheb aeg, mida kiiremini arene me koos aja-ga ka meie, seda kiiremini aeguvad ka meie seni efektiivsed töömeetodid. Meie noored ise, päevad, milles nad elavad, on hoopis teised, kui nad olid seda Nõukogude riigi rajamise algpää-vil. Meie kaasaja noori ei innusta juba ammugi ainult kõnetoolide kõlavate sõnadega. Ühes olen ma aga veendu-nud: kaasaegsed noored pole põrmugi vähem patrioodid ja kangelased kui noored kodusõja, ülesehitusperioodi ja Isamaasõja päevil.

Tundub, et paljudesse küsimustesse suhtume me praegugi veel üsna for-maalset. Kas või sellisesse liikumisse kui kommunistliku töö brigadiid.

Rääkisin sel teemal ühe kommunistliku töö brigadi liikmega. Vestlus al-gas spontaanselt, algas nii, nagu alga-vad jutujamised ikka, kui ühel vest-luskaaslastest pakitseb südamele mingi probleem. Sõitsime tol päeval tehnikajaama «Pobedaga» Laatreast Abjasse. Tema juhtis autot. Tuiskas. Vihurid pildusid kamalukaupa lumelobjakat ja tuulekaasil kiinunud ruudupühkijad.

«Teil on nüüd kommunistliku töö brigadiid,» alustasin. «Kas te ise tun-nete, et on midagi muutunud endisega võrreldes?»

Mees vajutas sigaretisüütajale ja pakkus mulle suitsu.

«Uut?» küsis ta, pahvaku suitsu rooli kohale puhudes. «Traktorite väntvõllide remondiga saame nüüd ise

hakkama. Traktorite seisuaeg vähe-neb.»

«Brigaadi liikmed õpitvad?»

«Õpivad. Enam-vähem kõik — kes kus.»

«No aga selles brigadiis õppisid en-negi?»

«Seda küll.»

«Aga kohustused?»

«Täidame, ületame plaani. Tööluuse ei luba.»

«Plaan oli teil ju ennegi täidetud?»

«Seda küll.»

«Siiski, mille poolest te kommunistlikud olete?»

Autojuht kehtis õlgu. «Eks inimene lähe ikka päev-päevalt kommunistli-kumaks...»

Kui enesestmõistetav on see uue, sotsialistlikus ühiskonnas maast-ma-dalast üles kasvunud põlvkonna jaoks. Ning siiski, kas ei tundu sageli nime-tuse «kommunistlik» omistamisel kam-paaniatõlgituse hõngu — jagada nime-tusi seepärast, et noh, brigadiid vastab enam-vähem üldistele nõuetele ja praegu on nimetuste andmise aeg — anname! Aga võib-olla tehakse sellega tõsiselt kahju? Millal muutub inimene kommunistlikuks oma olemuselt? Kas kommunistliku töö brigadiid? Või juba enne — astudes komsomoli? Või veelgi varem? Kasvatamine ja kasvatamine on enesestmõistagi ajalisel pikad protsessid. Kas on võimalik hakata selgitama momenti, millal just toimub see üleminek?

Seoses sellega toon ära ühe kuna-gise vestluse. Kõne all oli vahe noore

ja kommunistliku noore vahel. Jutus-tasin kaaslastele järgmise episoodi:

«Nii me siis istusime teine teisel-pool punase kaleviga kaetud lauda. Tema on ruuge te juustega, suvisest päikesest õhetava näoga tütarlaps. Ta näppis narmasservalist laudina ja tõstis siis pilgu: «Milleks ma peaksin komsomoli astuma?»

Miks? — see oli siiralt asjalik kü-simus. Nii oli ta minult küsinud ka kord varem, siis kui ma temaga tema töökohal korjaleuda juures vestlesin. Seal polnud meie vahel punase kale-viga kaetud lauda. Lepaoksaga peletas ta parme paljastelt säärtelt ja palgiotsal istudes vaatas oma valge lüpsjatanu alt mulle otsa samasuguse siira ja asjaliku pilguga.

«Mida sina oleksid talle vastanud?» küsisin oma jutukaaslaselt.

«Oleksin küsinud, miks ta konkreet-selt ei taha komsomoli ridadesse as-tuda.»

«Ta vastas sellele omapoolse küsi-musega: mida siis komsomol õieti teeb? Ja lisas kohe: seal ei tehta ju midagi! (Jutt oli kohalikest algorani-satsioonist.) Ning tõepoolest — alg-organisatsiooni töö lonkas kahel jalal.»

«Järelikult oli küsimus õigustatud.»

«Oli ja ei olnud ka. Viimast siiski rohkem.»

Mu kaaslane vaigis, vaatas tükk aega mõtlikult enda ette lauale ja küsis siis taas: «Kui algoranisatsioon on nõrk, kas on algoranisatsioonil või noortel endal sellest kasu, kui ta vastu võetakse? Kui noor pole küps, ei suuda selline algoranisatsioon teda kasvatada. Or-ganisatsioon ise ei tugevne seeläbi ammugi. Tuleb välja lubamatu, kuid mõnigi kord esinev nähtus — liikmete arv on kogu töö näitajaks!»

Nüüd oli minu kord vaikida. Mida ma peaksin vastama — on ju komsomol ühtaegu kasvav ning massiorga-nisatsioon. Ja organisatsiooni tugevus

niseerimine, mille näiteks on plahva-tus laeval Kuuba sadamas? See on terve ahelek Ameerika imperialistide hullumeelseid kuritegusid väikeses va-badustarmastava rahva vastu, kes elab imelustal saarel soojas Kariibi meres.

Suur rahvaalgustaja ja demokraat, Kuuba rahva vabadusvõitleja Jose Marti, kelle nime kannab revolutsioo-niväljak Havannas, ütles, et Kuuba rahva peamine ülesanne on saavutada sõltumatus ja vabadus — muldu hävi-tavad ameeriklased Kuuba rahva.

Ja kuigi võimsa kapitalistliku USA ja kultuurilageda Belgorodi kaup-mehe vahele ei saa panna võrdsusmärki ega tõmmata paralleeli, tuleb ometi ette midagi tuttavat, mis meenutab kaupmehe ütlemist: «Kellel on raha, sellel on jõud. Teen sinuga, mida ta-han!»

Muidugi võiks vaid muiata Kennedy naeruväärse väite peale, et tilluke va-badustarmastav Kuuba õhvardab suure Ameerika rahva ja riigi elu. Kuid Pen-tagoni maniakid elavad ilmselt, sõrm nupul. Aga äkki...

Sellepärast me fervitame ning toe-geme igati Nõukogude valitsuse ranget avaldust ja abinõusid meie sõjaliste jõudude kaitsevalmiduse edasiseks tu-gevdamiseks. Sellepärast täidab meie südameid viha ameerika agressorite vastu! Me oleme alati sinuga, kange-laslik Kuuba!

Leonid Zaitsev

ME OLEME SINUGA, KUUBA!

Palju aastaid tagasi kõrgus maja lähedal, kus elas meie perekond, ma-dala tara taga paplite vahel Belgorodi tuntud kaupmehe maja.

Veidike purjus, lärmakas, riietatud heasse ülikonda, tuli kaupmees püha-päeva õhtul välja oma poest ja viskas irtitades meile, tänaval mängivale poisikestele ja kõigile mõõdaminejaile jalge ette kompvekke ja pähkleid.

Lapsed pühkisid mõne kopika eest tema õue, puhastasid kanakuute ja prügikasti, kastsid lilli ja talvel roo-kisid lund. Ka kõige väiksema süü eest tiris peremees süüaluse juukseid-pidi vastust andma: «Sa ei orja mind, vaid rubla. Kellel on raha, sellel on jõud. Teen sinuga, mida tahan!»

Ma vihkasin kaupmeest. Ma vihka-sin teda mitte sellepärast, et ta viskas meile kui koortele odavaid maiustusi (maailmas on igasuguseid veidrikke), ka mitte sellepärast, et ta võitis meilt mõne krossi eest seitse nahka (töö on töö), vaid tema suurelise tooni pärast, tema avaliku põluse pärast kõigi vas-tu, kes olid temast vaesemad, kes ei elanud nii, nagu tema.

See Belgorodi kaupmees tuli mul-le meelde, kui ma lugesin kokkuvõtet Kennedy televisioonikõnest.

Milline jultumus, milline üleolek ja suurelises! Milline küüniline avantüür, missugune rahvusvahelise õiguse rik-kumine! Sest juba sajandeid on pee-

tud igasugust katset pidada kinni ja otsida läbi teise riigi laeva (ükskõik, millise kaubalaadungiga ta ka oleks läinud merele) vägivallaaktiks, piraa-tluseks ja röövimiseks, sõjaaktiks.

Silmakirjalike ja valelike sõnade tagant inimeste suveräänsuse austamistest, kõikide maade suveräänsuse austamistest on selgelt kuulda ameerika miljardäre metsik viha ja surmahirm sellepärast, et Ladina-Ameerika maa-des levivad rahvusliku sõltumatus, võrdsuse ja sotsiaalse õigluse ideed, mis on kirjutatud revolutsioonilise Kuuba lippudele.

Ma pole olnud Kuubas. Kuid ma olen kohtunud kuubalas-tega Moskvas, Ukrainas kolhoosis, kus kangelasliku saare noormehed õppisid põllumajandust, olen aplodeerinud Kuuba kunstnikele Tallinnas, olen näinud nende kroonikaalmeid, kuulnud nende laule.

Meil on veel mees sündmused Kuubas, kui Ameerika palgasulaste jõudud tungisid Ameerika laevadel, Ameerika relvad käes, häbitult kallale Kuuba rahvale, kes oli asunud vaba-dusteele, uue ühiskonna ülesehitamise teele.

Aga Kuuba linnade ja asulate ban-diitlik tulistamine laevadelt, aga süüte-pommide viskamine suhkruistanduste-le, aga ajatute diversiooniaktide orga-

niseerimine, mille näiteks on plahva-tus laeval Kuuba sadamas? See on terve ahelek Ameerika imperialistide hullumeelseid kuritegusid väikeses va-badustarmastava rahva vastu, kes elab imelustal saarel soojas Kariibi meres.

Suur rahvaalgustaja ja demokraat, Kuuba rahva vabadusvõitleja Jose Marti, kelle nime kannab revolutsioo-niväljak Havannas, ütles, et Kuuba rahva peamine ülesanne on saavutada sõltumatus ja vabadus — muldu hävi-tavad ameeriklased Kuuba rahva.

Ja kuigi võimsa kapitalistliku USA ja kultuurilageda Belgorodi kaup-mehe vahele ei saa panna võrdsusmärki ega tõmmata paralleeli, tuleb ometi ette midagi tuttavat, mis meenutab kaupmehe ütlemist: «Kellel on raha, sellel on jõud. Teen sinuga, mida ta-han!»

Muidugi võiks vaid muiata Kennedy naeruväärse väite peale, et tilluke va-badustarmastav Kuuba õhvardab suure Ameerika rahva ja riigi elu. Kuid Pen-tagoni maniakid elavad ilmselt, sõrm nupul. Aga äkki...

Sellepärast me fervitame ning toe-geme igati Nõukogude valitsuse ranget avaldust ja abinõusid meie sõjaliste jõudude kaitsevalmiduse edasiseks tu-gevdamiseks. Sellepärast täidab meie südameid viha ameerika agressorite vastu! Me oleme alati sinuga, kange-laslik Kuuba!

on nii liikmete hulgas kui ka liik-meis endis. Vajalikud on mõlemad — nii kvantiteet kui ka kvaliteet. Kogu probleem oli nähtavasti selles, kumb neist ühel konkreetsel juhul peab ole-ma ülekaalus.

«Siiski tuleb vist pöörata suuremat tähelepanu kvaliteedile,» arvas sõber. «Mulle tundub, et komsomoli iga alg-organisatsioon peaks olema semist rohkem millekski suuremaks ja üllamaks, millekski selliseks, kuhu pole nii kerge pääseda, ja selleks, et saada kommunistlikuks nooreks, oleks vaja tõesti ennast pingutada.»

«Täheleand, jõuame jälle välja küsi-museni — mis on siis vahe komnoore ja organiseerimata noore vahel? Milli-se mõõdupuuga seda mõtta? Kus algab inimene kommunistlikkus?»

«Ei tea. See on terve omaette teema. Aga üks on selge — iga eluprobleemi tuleks mõtta ideoloogilise mõõdu-puuga.»

Ma ei mäleta täpselt, kui kaua tol õhtul meie vestlus kestis. Igatahes väga kaua. Olime viimased rajoonikomi-teeist lahkuma. Siiski, kui teise tuppa mantli järele läksin, leidsin instruktori veel seal viibivat. Ta seisis akna all ega märganud minu tulekut. Akna taga sadas laia, võib-olla selle aasta viimast lund. Aegamööda tihenevas hämaru-ses, süttinud akende ja laternate nal-gusel hõljuvad lumeräistsakad nagu õhu-line tüllist kardin.

Kui palju on siiski inimeses unis-tajat, mõtleisin ma. Ja see on väga hea, sest unistustes ehitab ja elab inime-ne selles rõõmsas maailmas, mida ehitada, milles elada ta tahab. Kuid probleemid pole unistustes. Probleemid on tegelikkuses. Probleemid alga-vad seal, kus tegutseb ja mõtleb inime-ne. Ja neid probleeme peab ta pa-ratamatult ise lahendama, sest ta ta-hab kord ka reaalselt elada nii, nagu ta mõnel hetkel teeb seda unistades. On vaja inimene seada probleemide eide, panna teda neid lahendama, aidata tal neid lahendada. Ning mulle meenus lause: iga eluprobleemi tuleks mõtta ideoloogilise mõõdupuuga. Kas selle mõistmine ei olegi kõige kommu-nistliku algus inimeses? Teadlikult elatav elu, sihiga olla õnnelik, et tei-sed võiksid olla õnnelikud, sihiga, mille ühiskondlikuks nimetajaks on kommunism?

Enne nende ridade kirjutamist lu-gesin veel kord läbi Pavel Kortšagini eluloo. See on elutänu õpik. See on inimese ümbritsevat ja sisemisest kammitsast vabanemise ja vabastami-se ajalugu. See on võitluse, arengu ja unistuste teostamise ajalugu. See jät-kub meie tänapäevase loova töö. Sellest suuremat romantikat ei ole,

PÄEVAPROBLEEME

Üks mees väljal pole veel sõjamees

Sügis on haripunkti. Põllutööde sügisese suurhooaja lõppemine aga tähendab seda, et algab pärisshooaeg kultuurimajades, rahvamajades, klubides, punanurkades. Tulevad kokku lauljad ja rahvatanisjad, kellele kartulivõitmine selleks seni mahti ei andnud. Alustavad tegevust tehnikat ja fotoringid. Müüriühed kutsuvad rahvast loengutele, temaatilistele õhtutele, lihtsalt puhkeõhtutele... See sügis ja talv peavad kultuuritöös tähendama tõesti suurt ja tuumakat hooaega.

Aasta tagasi oli koos Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress, kes andis meile uued alused ja juhendid ka kultuuritöös. Esimesed kongressijärgsed kuud kulusid ajalooliste otsuste lahtimõtestamiseks, esimesteks sammudeks töö vastavalt ümberkorraldamisel, kultuuritöö sügavkinnis esimeste vagude ajamiseks. Ja käesolevaks sügiseks on meil juba palju uut. Tallinna linna rajoonide täitevkomiteede juures tegutsevad ühiskondlikud kultuuriosakonnad. Sellised osakonnad on loodud ka Lihulas ja Orissaare, moodustamisel on need Pärnus, Tapal, Antslas, Keilas, Loksal, Väike-Maarjas, Rakveres, Kundas... Rajoonide ja linnade kultuuriosakonnade koosseisulisi töötajaid abistavad tõhusalt ühiskondlikud inspektorid, ühiskondlikud metoodikud. Ühiskondlike aluste laiendamiseks on kõikide kultuuriosakondade juures tööle rakendatud ametkondade vahelised raamatukogude nõukogud. Neljateistkümmene rajooni ja linna kultuuriosakonna juures tegutsevad ühiskondlikud klubi- ja nõukogud...

Kahtlemata laineneb kultuuritöö ühiskondlikel alustel sel sügisel ja talvel otse murranguliselt, alustavad tegevust uued ühiskondlikud kultuuriosakonnad ja inspektorid, uued ühiskondlike elukutsete koolid. Aga esimeseks mureks olgu asjade kordaseadmine kultuuritöö nii-öelda algoriansatsioonides, sadades klubilistes asutustes, mille tegevuse edu või ebaedu oleneb eelkõige ühiskondlikust nõukogust.

Millega seletada fakti, et Türil ja Raasikul põleb kultuuritöö heleda leegiga, Vormsis ja Sadalas aga visiseb see nagu tuli toores puus? Või kuidas aru saada sellest — mõnegi klubi või rahvamaja juhataja kurdab, et ta mitte kuidagi ei saa vastu tema õlgadele laotud ulatuslikele ülesannetele, samal ajal leitakse Saaremaa läänearannal, et kultuuritöökas pole palgalisi vajagi, ühiskondliku ülesande korras võttis kultuurimaja võtnud enda kätte kohaliku lasteaia juhataja Helju Tuulmäggi.

Kas need inimesed, kommunistlik noor Kihelkonnalt või vabariigi teeneline kultuuritegelane Koidu Räägel Raasikul, on väsimatud ja universaalsed kultuuritöötajad, kes üksi kõigega toime tulevad, kelle õöpäev pole piiratud kaheksa tunni tunniga? Ei, asja tuum pole ühe inimese võimete. Küllap kultuuritöökas kehtib mõte vene rahvatarkusest — üks mees väljal pole veel sõjamees! Võtame mis tahes klubilise asutuse, kus töö edeneb hästi — seal on asja taga lai ühiskondlik aktiiv, mille peaks on nõukogu. Kuse niisugust nõukogu ei ole või on see kunagi ainult vormi täitmiseks moodustatud, sealt ei maksa oodata isegi

rahuldavaid tulemusi. Vaevalt on veel tarvis tõestada, et meie tänapäeva klubi või rahvamaja pole juba ammu-igi enam kohaks, kus aeg-ajalt «kino näidatakse», pole lihtsalt ümbruskonna suurem ruum, kuhu lauljad või tantsijad kord või kaks nädalas kokku tulevad prooviks-harjutuseks ja vahel sekka ka esinemiseks. Klubiline asutus on, võiks öelda, kombinat uue inimese kasvatamiseks ja kujundamiseks. Üks inimene, olgu ta kui tahes andekas ja mitmekülgne, ei suuda selle «kombinaadi» ulatuslikku ja paljutahulist tegevust korraldada-juhtida. See on jõukohane ülesanne tervele kollektiivile, nõukogule.

Misparast, võidakse küsida, jätab paljugi soovida mõnegi klubi või rahvamaja töö, kus ometi juba ammu nõukogu on olemas. Kes, küsigem vastu, kuuluvad selle koosseisu? Külanõukogu esimees, sovhoosi direktor, lähima kolhoosi esimees, koorejaama juhataja... Kunagi, kui rahvamaja oli tseti ainult kinoenduste «punkt» ja istetevõimlaste kooskõmise koht, moodustati vastava soovitusel kohaselt nõukogugi — ümbruskonna n.-ö. kandvamatel jõududel, kusjuures pahasti ei küsitud, kas valitud kultuuritöö edendamiseks midagi tahtis ja oskas teha. Sellega pole muidugi öeldud, et klubi või rahvamaja nõukogusse ei võiks kuuluda külanõukogu esimees või koorejaama juhataja. Kihelkonnal ühiskondlikel alustel töötava kultuurimaja nõukogu esimeheks ja hinged on just kohaliku külanõukogu esimees Leida Aavik. Võiks nimetada mõndagi kolhoosi esimeest või sovhoosi direktorit, kes oma kodukülas on kultuuritöö n.-ö. nurgakivi. Paraku ei saa seda öelda veel kõikide majandusmeeste, isegi mitte kõikide pedagoogide kohta. Järeldus: kohaliku kultuuritöö kollektiivne juht, ühiskondlikel alustel tegutsev nõukogu, täidab temale usaldatud suured ülesanded edukalt ainult siis, kui sellesse kuuluvad inimesed, kes kultuuritööd väärliselt hindavad, kes tahavad ja suudavad seda edasi viia. Olgu need inimesed majandite juhid, partei- ja komsomolitöötajad, administratiivaparaadi töötajad, arstid, agronomid, traktoristid, lüpsjad või põllutöölised. Aga aktiivse ja võimeka nõukoguta pole edukas kultuuritöö mõeldav.

Kümme tegevusrohet aastat

Sel sügisel täitub Tartu H. Heidemanni nim. Trüükikoja näiteringil kümme tegevusrohet aastat. Kõige meelde jäävamad etendused on olnud A. Kitzbergi «Kauka juma», A. H. Tammsaare «Põrgupõhja uus Vanapagan», O. Lutsu «Tagahoidis» ja G. Priede «Kuigi on sügis».

Näiteringi «Raudvaraks» on S. Rebane ja A. Lätti. Ka tänavustes juubelietendustes loovad nad agraalt kaasa. Juubeli- ja ühtlasi ka käesoleva aasta avatenduseks on G. Mazini kolmevaatuseline komöödia «Täna ja alati», mille lavastas A. Kallas. Tärklased nägid etendust «Vanemuise» lavalt.

A. Rõbakov

Kultuuritöötajate seminar

Kaks päeva kestis Väike-Maarjas Rakvere rajooni ning Kohila-Järve piirkonna kultuuritöötajate seminar. Päevakorras oli kultuuriasutuste töö põllumajandustöötajate abistamisel, ateistlik propaganda, näitlik vägitsoon. Põhjalikult tutvuti Ajakirja kultuurimaja tööga.

K. Kaar

KINEMATOGRAAFIA-TOOTAJATE KONGRESSI EEL

Režissöör Sergei Gerassimov on üle kolme aastakümne oma elust pühendanud nõukogude filmikunstile. Hiljuti avaldas ta mõtte, mida meie päevil vaieldamatult tunnetab iga kinematograafist: praegu on nõukogude kinematograafias töötada huvitavam kui kunagi varem!

Võiks vaid lisada — ja muutub järjest huvitavamaks. Hiljutine partei Keskkomitee otsus filmikunsti küsimustes on selle kindlaimeliseks garantiks. Rõõbiti nõukogude filmikunsti loomingulise kasvutunnustava hindamisega jääb otsuses kõlama õiglane parteiline kriitika selle kohta, et «filme loojad ei arvesta alati seda ideelist ja kunstilist jõudu, mida kino kui kõige massilisem kunsti-haru avaldab miljonite inimeste, eriti noorsoo vaadete ja veendumuste, esteetilise maitse ja käitumise kujunemisele». Partei tähelepanu filmikunstile on areneva elu enese nõudmiste peegeldus.

Ekraan peab peegeldama rahva võitlust kommunismi ehitamisel. Loomingu sihid ja eesmärgid on kindlad ja selged. Kaasaeg on juba saanud filmikunsti peateemaks. Kuid just siit saavadi alguse kõige suuremad loomingulised vaidlused — mida kajastada on toonud loomingulises praktikas kaasa vastustõudva kuidas.

Kui me räägime kaasaegse nõukogude filmikunsti saavutustest, siis tavaliselt nimetame, ja seda täie õigusega, selliseid suurepäraseid filme, nagu «Kured lendavad», «Inimese saatus», «Ballad sõdurist», «Poem merest», «Serjoža», «Ühe aasta üheksa päeva», «Ivani lapsepõlv» ja tervet rida teisi. Ja samas ei ole saladuseks, et arvuline ülekaal on siiski veel sellist filmidel, mis ei rahulda kaasaegset vaatajat.

Ajastu tuul paisutab alati kunsti purjesid. Nii on see ka meie filmikunsti. Kui palju uusi probleeme, tõeliselt uue sisu tõi meie filmidesse partei XX kongressile järgnenud tormiline aeg meie maa elus! Uue probleemika poole pöördusid ka need kinematograafid, kelle filmid hiljem, vaatamata näiliku aktuaalsusele, said terava kriitika osaliseks. Kõlav deklaratsioon nende suust jäi õhku rippuma, sest ajaga läksid nad kaasa vaid näilikut — kaasaegse teema panid vanasse, oma aja ära elanud raami. Nende filmidel oli aga üks «positiivne» omadus — ekraan paljastas veel kord ebakõla areneva tegeliku elu ja selle aktuaalsuste sündmuste kunstliku tsiteerimise vahel ekraanil. Loomulikult kutsus see esile kõige resolutssema protesti säärast «käsitöö» vastu. See protest tekkis kahel rindel. Vaataja nõudlikkus kasvas. Ja kinematograafias kindlustus kurss kunstilise avastusele igas filmis. Meie parimad filmid tähistavad selles suhtes arenguteed, mis viib edasi. Kuid rääkides eelsest ja tänasest, sellest, mis takistab nõukogude filmikunsti täiel sammul edasi minemast, tuleb kindlasti juttu teha veel ühest küsimusest. Isikukultuse-aastate pärandusest.

«Ballad sõdurist» on meie filmikunsti üheks suurepärasemaks saavutuseks, film, mis on äratanud miljonites vaatajates kõige kaunimaid tundeid ja sügavamaid mõtteid — meil ja raja taga. Teos,

mis on leidnud üldrahvaliku tunnustuse, üks neljast filmist, millele on määratud Lenini preemia.

Omal ajal, kui alles tehti ettevalmistusi võtteks, arutati kirjanduslikku stsenaariumi, soovitati G. Tšuhraile ja V. Ježovile teha järgmised parandused stsenaariumis: 1. ära jätta pühend Isamaasõjas hukkunud sõdurile, kuna see tekitab kurbust (!), 2. mitte pretendeerida üldistusele, parem on, kui Aljoša Skvortsovi lugu on lihtsalt erandlik juhus..., 3. las kangelane pöördub tagasi frondile mitte puhkuse-ajaks lõppemise pärast, vaid teadlikkusest — teda on vaja eeslinil, 4. ja milleks on vaja üleüldse too katuseparandamise motiiv... jne. — 5., 6., 7. punkt samas lühinägelikus laadis.

...KUIDAS EDASI MINNA

IVAR KOSENKRANIUS

Soovitused mitte mingisuguselt kõrvalseisjalt, vaid mõningalt «Mosfilmi» kunstnikkogu liikmeilt. Sellest kirjutatakse ajakirja «Iskusstvo Kino» 9. numbris. Mind, samuti nagu toimetustki, pani filmi «Ballad sõdurist» selline «kriitika» sügavalt järele mõtlema. Ja kasvas veelgi lugupidamine filmi autorite vastu, kes ei lasknud end mõjutada «ülvajalike paranduste» dogmaatilistest kriteeriumist ja võitlesid võiduka lõpuni oma kunstilise kavatsuse realiseerimise eest.

Sündis erutav, kaasaegselt kõlav film, ja see oli veel üheks hoobiks dogmaatilise suhtumise pihta kunstilise loominguks. Kuid olgu tähendatud, et isikukultuse-aastate sünnitise — illustratiivse rudimendi hingitsevad veel siin-seal, panevad mõningaid kinematograafiste pead valutama elutõe peegeldamise «kraadi» üle ja viitavad kõige sagedamini kunstlikkusele ja hallusele. Usaldamatus oma loomingu vastu, usk «retseptuuri» ja intuitiivne püüe haarata igast võimalikust ja võimalust nõuandest, iseseisvuse puudumine loomingulises töös — lõppkokkuvõttes viib seegi käsitõendusliku suhtumiseni.

Järelikult võitlus kõigi selliste «käsitõenduslikkuse» avalduste vastu — see on võitlus meie filmikunsti elujõulise pulsi eest. Vaataja nõuab filmikunsti edasiminekut, ootab, et iga film teda millegagi sisemiselt rikastaks, aktiveeriks ta mõtet.

Eisensteini kirjutas peaaegu 25 aastat tagasi — filmi jõud peitub selles, et vaataja teeb järk-järgult läbi samasuguse filmi mõtte kujunemise protsessi kui auctorigi. See Eisensteini mõte, mis rõhutab autori individuaalsuse, tema omapära tohutut tähtsust filmi emotsionaalse mõju saavutamiseks, on päevakohane eriti nüüd. Nõudlikkustase isenda vastu ei saa luua suurt kunsti! Vähe on elu jälgimisest, tähelepanekutest siit-sealt ja nende juhuslikust peegeldamisest ekraanil. See materjal alles nõuab tõlgitsemist, esteetilist kujundamist ja hindamist ekraanil. Meil saab aga pahasti esimehe juhuslik «leid» eluõiguse ekraanil. Järelikult tähtis ei ole mitte «laboratoorne» individuaalsus individuaalsuse pärast, vaid ühiskonna liik-

me sügav mõtisklus elunähtustest, mille puhul ta ei saa teistilt, kui võtta sõna paljumiljonilise auditoriumi ees,

Meie filmikunsti areng annab tunnistust järjest avaradumast loomingulist otsingutest. Erinevad kunstnikkudekirjad, järjest laienev otsingute palett stsenaaristide ja režissööride, operaatorite ja näitlejate loomingus. Kui erinevad on näiteks «Ühe aasta üheksa päeva», «Aga kui see on armastus?», «Ivani lapsepõlv» — ja missuguse ühtviisi aktiveeriva elamuse loovad nad vaatajais! Meie ekraanil on «poesia» ja «proosa», traditsiooniline dramaturgiline arhitektoonika valdab novaatorlikuga. Siin ei saa ega või kirjutada retsepte — see on õige, see — vale. Meie viimaste aastate filmiotsingud viivad aga ühele järeldusele: meie kunsti parteilisus loob iga üksiku kunstniku loomingule viljakad arengutingimused, teistest külvast — tõelist parteilisust ei ole, kui filmis pole kunstniku individuaalsust, tema omapära.

Kui paari aasta eest leedu noored kinematograafid löid filmi «Elavad kangelased», lugesin sellest filmist kellegi kriitiku artiklit pealkirja all «Julgemine toob edu». Väga õige mõte! Sellega sences meenuski mulle veel teine leedu film — «Sild», mis valmis 1957. a. Kõigest paar aastat lahutab neid kahte filmi. Ja kui erinevad nad on! «Sild» viib vaataja niisamuti sõja-aastatesse kui «Elavate kangelaste» kaks novelligi. «Sild» ei ole nõrk film, selles on mõnedki teravad probleemid kodumaast ja kodumaa-armastusest leidnud küllaltki kunstiküps lahendus. Kuid film tervikuna ilmutab siiski liiga suurt kallakut illustratiivsusse, tüdimusest nähtud võttesse, nii et vaataja ja kangelaste karaktereid kunstlikust tabades kaotab usalduse filmi elulisuse vastu. Autorid omakorda paistavad mitte usaldavat vaatajat.

«Elavate kangelaste» puhul aga mõistad, kui tähtis on selline vastastikune usaldus. Sellest siis ka stilistiliste vahendite rikkus ekraanil, novellide mõtteline sügavus ja emotsionaalne haaravus. Meile on «Elavad kangelased» huvipakkuv veel sellepolest, et ta peegeldab eraldat leedu rahvusliku kultuuri traditsiooni, mida kinematograafid ei stiliseerinud ega abstrahbeerinud, vaid leidsid nende loomupärasele kasutamisele orgaanilise viisi, lähtudes teose mõttelisest liinist.

Julgemine toob edu. Loominguline eksperiment toob edu. Otsingud toovad edu. See on küsimuse tuum. On päris selge, et elu pinnapealne ja juhuslik vaatlemine ei anna soovitud tulemusi. Ei stsenaaristile, režissöörile, näitlejale ega ka operaatorile. Kuid on veel üks moment, mis nõuab omaajaga tähelepanu. Ma sõnastaksin selle nii: kaasaegses kinematograafias on võimatu töötada isoleeritult, see tähendab, selles, et arendada edasi oma meistriksust, on vaja teada, mida tehti enne sind ja mida tehakse sinu kõrval. Meie tänaste filmide «keel» õpib palju tummfilmidelt. See ei ole mehaaniline «sõnavara» laenamine 20-ndate aastate arsenalist, kuid ilmselt on tolle perioodi traditsioonide elustumine, täsi, uuel kujul, kuid siiski — elustumine. Tungimine inimese sisemaailma, inimhinge üksikajaline uurimine filosoofilise sügavusega tähistab aga teataval määral lähenemist kirjandusele. Inimese sisemaailma kujutamise keerukuse astmet. Lõppkokkuvõttes on see pürgimine elulise loomulikkuse, elususe poole. Mitte ainult näitleja käitumises, vaid kõiges — eelkõige väljendub see kangelaste mõtteaailma plastilises kujutamises. Sõja muserdatud lapsepõlv — see ei ole «Ivani

Pole kerge kriitikat tegema hakata, kui oled äsja läbi lugenud Kaarel Irdi ankeedivastuse «Loomingus». Kui tegusõnad ümber muuta tegijanimedeks, siis oled (ankeedi alusel) pahuravõitu, vaikselt viriseja (näitad kriitiku nõudlikust) ja nukravõitu niuksuja (tead, et pead muret tundma meie kirjanduse saatuse pärast). Ja kirjutad: nojah... ei tea ju kah... võib-olla ei ole jah... muidugi, on ju kah... Tont võtaks, kõik on ju õige, mida Ird ütles! Ja ometi, kui su ees on järjekordne raamat, mille puhul tead, et pead ütlema kõik needsamad sõnad, tahaksid vastu hakata. See on ju vana tõde, et kriitika sõltub ka kirjandusest, aga eks vanad tõed ole sageli kõige kindlamad. «Loomingus» nr. 9, millest antud kirjutises juttu tuleb, on Raimond Kaugveri novell «Valeühendus». Novellivõistlusel sai see III auhinna ja on igapädi aktuaalne, päevaprobleeme käsitlev ja nendele lootusrikkalt lahenduse andev lugu. Aga kui selle diplomaatiliselt zootehnikust-letitöötajast Tiinast kirjutatud loo oled läbi lugenud ja ütled ikka «Nojah...» — on see kriitiku süü? Ei saa ju uskuda sellisest naisterahvast nagu too Tiina, kelle momendi elusis on kaunid riided ja restoranid, eluueasmärk — saada pudukaupluse juhatajaks, et oleks aega kohvikus istuda, saaks leti alt raha teha ja inetu kitli nurka visata, et ta paari (muide, kohati üsna otseselt moraliseeriva) telefonikõne mõjul äkki ümber sünnib ja kolhoosi tööle läheb. Ei usu. Kuigi hindad Kaugveri probleemi aktuaalsust. Nii et oled sa selline kole tüüp nagu Ird pakub või pole, aga mõninga virisemiseta ikka alati läbi ei saa.

Olgu. Enesekriitika pole kirjanduses meos. Tulkikirjas kirjutame al-

Uhest romaanist kolmes «Loomingus»

nult «Enesekriitika». Ja läheme edasi järgmise päevakorrapunkti juurde, milleks on septembrinurk otsa lõppev Osvald Toominga romaan «Kuuekümne esimene» — järg mõeldunud aastal ilmunud trilooogia esimesele osale «Neljakümne üheksas» (teine osa «Viiekümne üheksas» pole veel trükitis ilmunud). Autor on niisiis jõudnud oma trilooogia tänasesse päeva ja andnud sellest kirjutatud romaanide üsna kõhna kogusesse uue teose. Värskes aines-lik, julgus asuda tänase inimeste ja probleemide kujutamise juurde, mida meie staatilisemad kirjanikud kuigi sageli ei tee — kõik see kutsus lugema ja ühtlasi autori aadressil kiidusõnu lausuma. «Neljakümne üheksanda» võrreldes on kolmas osa kindlasti tubli samm edasi nii inimeste kui probleemide värskuselt ja ka nende käsitlemisel. Enamik tegelasi on samad, kes esimeseski osas, ainult raskuspunktid on paigast nihkunud: Villemi, Marta, Juhani jt. keskel kohal asunud tegelaste kõrval on astunud Jalakate noor põlvkond, kes kolmandas osas oma teid ja saatust seab. Niisiis perekonnamoos, ühe suguvõsa aja- ja arengulugu. Et aga mitmed selle perekonna liikmed nii või teisiti kolhoosi juhtkonda kuuluvad, siis ühtlasi ka «Kalevi» kolhoosi aja- ja arengulugu. Sellele vaatamata ei saa

Toominga romaanil ephohiromaaniks pidada: kolhoosielu maaling on suhteliselt siiski kitsas, nähtud rohkem n.-ö. ülevalt poolt. Kolhoosi argipäeva on romaanis tegelikult vähe, inimesi peale Jalakate ja zootehnik Linnu näeme ainult paaril parteikoosolekul, kus nad rohkem statistid kui individuaalsed riid tegelastena üksikuid repliike lausuvad. Selles on ka üks romaanil peamine puudus. Oleks just Osvald Toomingalt, kirjanikult, kes aastaid vahe- tult kolhoosieluga kokku puutus, oodanud, et tema tüüpidegalerii ja kolhoosi argielu edasilavandav episoodid rikkalikumad ja elulisemad on kui enamikul senistel. Või kartis kirjanik laiemahardelise materjali lisamisega kahjustada pealtnäht, kandvaid probleeme? Küllap oleksid värsked kujud ja detailid neile ainult värv ja kõlajõud lisatud. Konkreetsemalt: kas poleks näiteks külanäiste reageeringud Marta aarahale ja diplomile romaanile midagi juurde andnud? Kogu tegevus piirdub Jalakate ringiga, aga palgatu tundub see tormide tõstmise ja vaibumisea veelealals.

Värskemalt, episoodirikkamalt ja värvikamalt on välja joonistatud kõige nooremate Jalakate võitlemised iseenese ja teistega. Lugusid sellest, kuidas linnast õnne otsinud maapalas tagasi kolhoosi pöördub, oleme luge-

nud ju varemgi. Ometi on Viivi Jalaka ajakirjanikukarjääri apardumises rohkem usutavust ja järjekindlust kui paljudes teistes: nii selles, kuidas ta kodukolhoosis olukirjelduse materjali otsides jänni jääb kui ka selles, et ta laudas ema abistades kolhoositöögi väärtusi nägema hakkab. Viivi teed kolhoosi, mida näiteks Kaugveri Tiina puhul kuidagi uskuda ei saanud, võib uskuda. Ja ka see on meeldiv, et autor ei lõpetata trafaretiga: tootvale tööle asunud ajakirjanik kogub nii palju elulist materjali, et talt lõpuks laia tähelepanu äratav olukirjeldus ilmub... Üsna napisõnaliselt, kuid meelde jäävalt on tõmmatud ka Maiu saatuse piirjooned. Ja küll mõninga šabloonia (viitlikunstniku kutsest unistamine kõlab nii kangesti tuttavana — võib-olla juba sellepärast, et sama kuulsusemotiiv on ju ka Maiu ja Viivi tees), kuid oma töö juures siiski asjalikult ja veenvalt on joonistatud zootehnik Heldur Lind. Need on psühholoogiliselt usutavad, inimesse süvenenult antud liinid romaanis. Liinid, kus inimene jääb kõlama probleemide üle.

K. Ird aimaks õigesti: nüüd tuleb jälle nojah, paraku... Tõesti, sama sügavust ei jätku Toomingal mitmete teiste liinide ja tegelaste arendamiseks. Kas on mõeldav selline asi kui probleemromaan? Toominga «Kuuekümne esimest» tahaks küll nii nimetada. Kaalukaid majandus- ja ühiskondlikku elu küsimusi on romaanis peaaegu niisama palju kui tegelasi (oleksid ka meie olukirjeldused niisama probleemirikkad!). Kuidas saab edaspidi individuaalheima ja õueaamaaga? Kas on õige, et kolhoos pöörab peatähelepanu tõstusele liina ja vilja asemel? Kas vabapidamise laut ennast õigustab? Sellised üsna suured ja peale selle veel väiksemakalibrilised ma-

janduslikud probleemid tõusevad romaanis palguti esikohale, jättes kõrval kõik muu. Toomingale on varemgi ette heidetud tootmisprobleemide võimustumist inimeste üle («Kaevandus elab»). Midagi selletaolist lahendab tunduvalt ka romaan «Kuuekümne esimene», kus autor ise on tõtanud küsimusi püstitama ja arutama, kuid jätnud selle kõrval vähemtähtsaks inimesed, kellest probleemi lahendus ju eelkõige välja peab kasvama. «Marta tõstab mässu» on hoogsalt kirjutatud peatükk toredade huumorielementidega, kuid autori pakutud lahendus — lehma viimine kolhoosislauda — ei veena. Juba sellepärast mitte, et Toominga mainib isegi: kohalikust poest ei saa osta muud märga peale vägijookide. Marta lubab ämbriga minna kolhoosikontoris, et sealt piima saada: kuid kuidas asi tegelikult laheneb. romaanist ei näe. Lehmast loobumiseist hiljem enam ühtki sõna ei kosta ja lugejale jääbki arusaamatuks, kuidas suur pere ilma piimatilgata edasi elas (et me kirjanikuks üldse usuksime, peame teda uskuma eelkõige pisiasjades — olu kujutamine käib ju detailide kaudu!) Kuid kas meie kolhooside majandusliku arengu praegusel etapil see ongi piisasti?

Niisiis, ei veena küsimuse puhtpraktiline külg. On veel teinegi — tegelased ise, nende psühholoogia, nende mõtteaailm. Siin on kirjaniku patustused vahast veelgi suuremad. Üsna värvikalt maalitud tüdimuse ajal võis Martale tõesti selline tuju peale tulla, et lehm ära anda. Kas see teda aga varem ega hiljem tõesti korrakski mõtlema ei pannud, eriti kui asja praktilise külje lahendust kuskilt ei tulnud? Jälle ei usu. Ja ei usu ka küllarahva kirjaniku refereeringus antud reageeringut sellele sammule. Küllap see ikka rohkem ja hoopis teistsuguseid mõtteid ja arut-

lapsepõlves» sõnaliseks deklaratsiooniks, vaid filmi poeetilise pildilise kompositsiooni tunnetatavaks alltekstiks. Ja siingi — kui palju tuntud ja seni veel tundmata võimalusi! Sisemonoloog on muutunud juba «vanaks» võtteks, retrospektiivne ja assotsiatsioonide motiiv aga leiab kindlasti veel palju ootamatuid, üllatavalt jõulisi lahendusi. Meie aeg toob ekraani «keelde» nii palju uut, et kogu selle uude teoreetilise analüüsimine jääb veel maha tegeliskultuurorast. Uudust ei paku mitte ainult laiaformaadiline või panoraaamkino, uudust nõuab ka meie harilik ekraan.

Meie ekraan on juba kõige lähemas tulevikus ainult mõtle- ja juurdleva, aktiivse kunstniku päralt. Kui palju on meil arenguprobleeme, mille üle on vaja vaielda! On selge, et mõttevahetus nende üle aitab kaasa meie kinematograafia edasisele arengule.

Siiski näib mulle, et sellise mõttevahetuse juures peame me rohkem kui kunagi varem arvestama mitte ainult ühe vabariigi või ühe stuudio tegevuse küsimusi. Sellepärast jäid ka käesoleva kirjutise raamidest välja mõningad konkreetsed meie vabariigi filmielu probleemid puudutavad küsimused. Ühest konkreetsest probleemist — eesti filmikunstist ja ühiskondlikust arvamusel — siiski mõned mõtted. Esiteks eesti kinematograafide kontakt vabariigi teiste loominguliste töötajatega (kirjanikud, heliloojad, kunstnikud) on niisama nõrk kui vaatajategagi. Esilinasatava ja linnulennulised kohtumised filmisõpradega ei ole veel alaline kontakt, mis peab aitama välja selgitada ühiskondliku arvamusel, vaatajate soovid ja ettepanekud kinematograafistidele. Selles suhtes peaks «Tallinnfilmil» olema otse aukohtuseks ühiskondlike organisatsioonide kõige laiemal osavõtul korraldada iga aasta filmide kokkuvõtlik arutlus, ajakirjanduse veergudel aga tutvustada stuudio järgmise aasta teemaatilist plaani. Teiseks tuleks reeglipäraselt praktiseerida kirjanduslike stsenaariumide publitseerimist veel enne tootmise laskmist. Kõik see peaks enam mõjule päästma ühiskondliku arvamusel viilastava tähenduse kinematograafistide loomingule.

Peatähelepanu elavatele kangelas-tele, meie kaasajale, kurss kunstilisele avastusele ekraanil parteilise suhtumise ja kunstniku individuaalsuse orgaanilise ühtnemise teel — see pühib meie filmikunsti arenguteelt dogmaatilise inertuse ja «käsitöönduslikkuse» pahed, viib kogu meie kinematograafia parimate saavutuste kõrgusele.

TARTU KIRJANDUSE MAJAS

Noorte Autorite Koondise koosseisul arutati TRÜ ajaloo-keeleteaduskonna I kursuse üliõpilase Kuno Otsuse luuletuskogu «Ellupöördujad», mis ilmus Tartu VIII Keskkooli almanahhi «Täpa-tapa...» nr. 4 kaasandena. Ettekandega esines Kalle Kurg, kes analüüsis K. Otsuse keskkoolipõlves kirjutatud kogu voorusi ja puudusi. Osavõturohkel koosseisul märkisid analüüsija ja sõnavõtjad A. Kaalep, J. Feldbach, P.-E. Rummo ja paljud teised, et noore luuletaja kogu suurimaks väärtuseks on tema nooruslik värskus, elav reageerimine paljudele probleemidele ja omalaadi otsingud. Kuid selles leidub ka palju viimistlematut ja ähmast, ebatäpsust. Kokkuvõttes leiti, et kogu ilmumine on õigustatud, autori looming on leidnud võimaluse vahetult pärast valmimist lugeja ette jõudmiseks.

I. Paul

lusi võis äratada, kui romaan seda pakub. Probleemi lahendus jääb seega pinnapealseks, skemaatiliseks, vähesusutavaks. Sellepärast ei rõõmusta ka fakt, et kirjanik on ajast ette sammunud ja tulevaseks teed näidata püüdnud.

Üldse on Marta romaani selles kõites küllaltki tänamatusse ossa sattunud. Diplom ja auraha äraandmine on ju üpris suure välispidise efektiga väljastamine, kuid sellelt toimekalt ja praktiliselt Martalt, keda me tunneme «Neljakümne üheksandast», oleks pigemini oodanud otsustavat ja taganematut võitlust selle eest, et vabapidamises laudas tingimused pisut inimlikumaks (õigemini — loomalikumaks) muutuksid. Muide, kuigi selle lauda häid ja halbu külgi igapidi arutatakse, jääb lugejale siiski mõistatuseks, miks need lehmad seal nii kangesti surevad: talvel oli külm, aga juttu on ometi suvest? Nii et — õiget otsa asjata ikka kätte ei saa.

Muidegi, romaani kunstilise väärtuse seisukohalt on nende küsimused niigi täpse käsitlemise vajadus üldse kaheldav, nagu juba eespool on mainitud. Kirjanik peab kasutama probleemi inimeste avamiseks, nende selgemaks kujutamiseks, nende arengu ja sisevõitluse näitamiseks. Vabapidamises lauda lugu on ju selles mõttes Marta karakteri avamiseks hästi valitud, kuid küllap peegeldub siin veel üks Toominga käsitluslaadi nõrk külg: inimese läbielamuste kujutamisel näeb ta liiga vähe vaeva, tõmbab juhtuvale ainult piirjooned, kuid ei lähe karakterite avamisel sügavuti. Tundub, et Toomingal on alati kuhugi kiire või et ta kardab romaani venitada. Psühholoogiline põhjendamine pole aga ju venitamise, vaid tegur, millest inimesed ei hakka kuidagi ja kunagi elama. Olukirjel-

„S suure filmi» väiksem vend — filmiamatöörism — teeb meil alles esimesi samme. Sammut on nagu käimaõppijal ikka, lühikesed segamini pikkadega ja istukilekukkumisedki pole haruldased... Esimesele filmiamatöörise vabariiklikule ülevaatusel tuldi suure uudis- hümiga, mida ja kuidas teised on teinud. Teine ülevaatus pakkus palju põnevust tehnikal alal, sest esimese ülevaatusel järel läks hoogu nuputamise. Kolmas meenutas aga natuke juba jõge, kuhu ojad ja okjakesed on kokku voolanud ning mille säng hakkab pistsu suunda võtma.

Kes silma paistis

Kahe päeva jooksul demonstreeriti kolmandal filmiamatöörise ülevaatusel kümme 8-mm ja kuutest 16-mm filmi.

«Päris kitsa lindi» teostest jäid sõlale Pärnu Pioneeride Maja kinoringsi liikme Mark Soosaare «Käed», Röpina kultuurimaja entusiasti Vello Arrase «Vanad jahilood» ja Tallinna raadiotehniku-matkamehe Otto Neimani «Põhjamaal».

FOTOLÄÄTS JUTUSTAB...

Sots. l. Uus kino «Sputnik» (paremal).

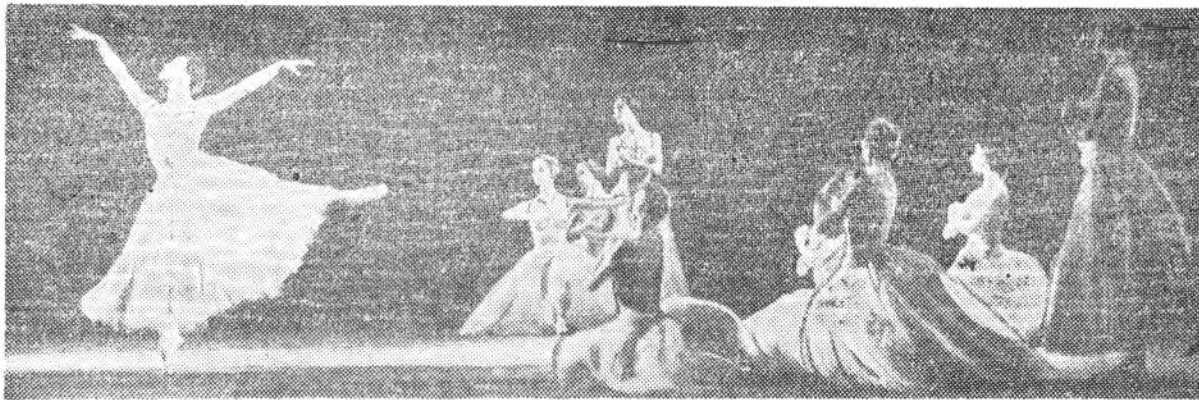
Moskva. V. Majakovski nim. teatris esietendus ameerika tuntud kirjaniku William Saroyani draama «Minu süda kuulub mägedele» (sõõris). Näidendi tegevus hargneb esimese imperialistliku sõja aastail. Teose kangelasel on lihtsad inimesed Kalifornia osariigist. Näidend protesteerib vihaselt sõja vastu, mis toob inimestele häda ja kannatusi.

Tšehhoslovakkia. Praha Kremli laos leiti 50 maalisedöövrit renessansiajastu tuntumalt kunstnikelt. Kõige silmapaistvamad teosed kuuluvad veneetsia koolkonna loomingusse. Need on P. Verone, J. Tintoretto, G. Bassano, D. Fetti jpt. teosed. Üks on Rubensi lõuend, mis kuulub tema loomingu varasemasse Rooma-perioodi. Pärast teoste restaureerimist pannakse need välja Praha Kremli spetsiaalselt selleks puhuks loodud galeris.

Pildil: kõrval: D. Fetti «Külva» (detail). Moskvas annab külalistetendusi Ameerika balletitrupp «New York City Ballet». Trupi koosseisus on palju andekaid ameerika klassikalise balletikooli esinajaid. Külalised USA-st esinevad veel Leningradis, Kiievis, Tbilisis ja Bakuus. Pildil all: stseen balletist «Serenaad» (P. Šaikovski muusika).

A. Batanovi, B. Tretjakovi ja N. Sitrikovi fotod TASS-i fotokroonika

duslik visandlikkus häirib paljudes Toominga romaanides, häirib tugevasti ka «Kuuekümmes esimeses».

Marta kõrval on Villem välja joonistatud mitmekesisemalt, vastuolulisemalt ja sügavamalt. Ühel pool endise eraomanikuhinge piinad, mure lehma ja individuaaliamaa pärast, teiselt poolt inimene, kes näeb edasimeinekut ja küll raske südamega, kuid paratamatult mõistes loobub oma hobustest ning läheb traktorile õpipoisiks — need ühes kestab eksisteerivad vastuolud on kirjanikul antud üsna inimlikult. Tore Villemil iseloomustamiseks on lennukisõidu episood, kuigi siin oleks võinud olla meeldejäävamaid kõrvaltegelasi (ka hallide ripsmetega ja kuldsega tüdruk on ju vaid väljastpoolt nähtud statist, kes oleks hea olukirjelduses, kuid ei paku midagi romaani!). Lõpuks — Juhani mahhinatsioonide paljastamine näitab Villemil veel hoopis uuest ja teistsugusest küljest, täiendades selle järeksa, Jonnaka, kuid siiski õiget teed samuva toeka maamehe olemust. Noorte kõrval on Villemi kuju kindlasti üks õnnestunumaid.

Samuti on usutav Olev, ent tema kujundamine on jäänud teatud määral poolikuks. Olevi olemuse avamiseks oleks kindlasti vaja olnud roh-

Mõtteid amatöörfilmide ülevaatuselt

«Laia filmi» paladest võitsid preemia Tallinna Filmiamatöörise Klubi «Kui pioneerid said 40-seks», Kohtla-Järve filmiamatöörise «Kommunismiehitamine algab täna», tartlaste Ella Männiksoni ja Heiti Haldre «Joosep Toots» Peipsil ning Tallinna Ehitusmehaanika Tehnikumi õppejõu Ilo Auri «Õppepraktika teedel ja sildadel». Entusiastliku töö eest filmi «Kosk» loomisel otsustati autasustada Tallinna Viineri- ja Mööblivabriku filmiamatöörise kollektiivi ning näitlejaid aukirjaga.

TPI töötaja Anatoli Bogdanovi saavutusil magneetilise helikirjutamise alal kviteeriti samuti aukirjaga.

Eesti NSV esindajaiks üleliidulisele filmiamatöörise ülevaatusel Moskvas otsustati saata «Kui pioneerid said 40-seks», «Kommunismiehitamine algab täna», «Põhjamaal» ja «Vanad jahilood».

Võistlustel ei saa ju kunagi kõik osavõtjad preemiat, vaid ainult parimad. Aga ikkagi küsib küsimus — miks parimate konkurents oli väike? Miks kolme aasta jooksul pole suu-

remat edasiminekut märgata ei sügavuti ega ka laiuti?

Viga peitub käärides

Kõlab küll naljakalt, kuid nii see on — filmi loomisel on kääridel peaaegu niisama suur tähtsus kui kaameral, Hakatagu või nõudma, et koos kaameraga tuleks filmiamatöörisele kohustusliku «kaaskaubana» müüa ka head teravad käärid, või vastupidi — loogiline mõtlemine paneks kohe käärid tööle. Nende kahe teguri koostööd nimetamegi montaažiks, ilma milleta pole mõeldav ükski korralik film. Loomulikult peab iga amatöör juba varem teadma, mida ja milleks ta tahab luua, tal peab olema hästi läbimõeldud kava.

Kolmas ülevaatus aga näitas nagu peegli, et paljud amatöörid on oma filmi stsenaariumi üle vähe (või hoopiski mitte) mõelnud. Kääride ja loogilise mõtlemise koostöö puudust võis ette heita enamikule.

Eriti selgelt ilmnes see Tallinna Viineri- ja Mööblivabriku filmistuudio «ABC» kunstilises filmis «Kosk», mille kallal nad olid pikka aega ennastsalgavalt töötanud. Stsenarist tahtis vastandada õiget ja väära ellusuhtumist, hukka mõista «ühe päeva armastust» ja ühiskonna kulul elutsejaid. Kõike seda tajus vaataja aga aiamisi ja suuri vaevu. «Kose» nõrkused algasid juba kohest endast. Miks pidi küll igapidi võimalik kosk olema filmis joodikute ja sulide sümboliks? Samuti on kogu neljal novellil koosneva filmi sündmustikus palju segast ja eba loogilist. Kuna «Kosk» on tummfilm, peaks selles iga üksik järgnev detail olema eelmise hoolikalt valitud jätk, mis jutustaks, viitaks ja mõtestaks sisu. Ärgu nüüd «ABC» entusiastid mõelgu, et kogu nende tegu on nagu sohu vajunud vanker. «Koses» oli palju haid detaile, otsinguid, toredaid näitlejaid, huvitavaid rakursse, kuid vähe loogilist mõtlemist ja teravaid kääre. Filmi mõte on seda väärt, et selle kallal edasi töötada.

Peatusin «Kose» kaldal pikemalt sellepärast, et loogilise mõtlemise ja kääride puudus kollitas ka teisi filme. Näiteks Mark Soosaare «Käed» algab huvitavalt ja originaalselt, siis järsku kaob ilusasti nuputatud mõte tarvilikest ja tarbetuist kätest. Lõpuks veab autor oma loominguvankri siiski enam-vähem sõidetavale rajale, kuigi mitte päris tõelisele maanteele.

Ei saa hoopiski nõus olla nendega, kes arvavad, et kunstiliste kavatsustega filmid käivad amatöörile üle jõu.

Vaatajaid rõõmustas eelkõige see, et kolmandat amatöörfilmide ülevaatusel iseloomustas just otsiv vaim. Kui teisel ülevaatusel võimutsesid kroonikalised «elavad pildid», siis nüüd oli enamik amatööre püüdnud teed leida kunsti laia laande. Radasid sinna on palju. On tuline kahju, et teejuhte meil nii vähe leidub...

Metsas peab ka puid nägema

Uute ja igaselti (esialgu küll vaid 8-mm) kaamerate ning vajalike lisabinode müügiletulek viimasel ajal on tublisti hoogustanud filmiamatöörismi. Kahju on sellest, et samasugust tuult pole tunda amatöörile loomingupurjedes. Põhjus on lihtne, sest puudub tuulepuhaja — vabariiklik filmiamatöörise klubi, mida siiani pole suudetud kuidagi luua. Niisugust organiseerivat keskust, kes koordineeriks koostööd üksikute klubide vahel, suunaks loominguliselt amatöörile tegevust, korraldaks võistlusi ja diskussioone, hoolitseks vajalike vahendite ja kirjanduse muresemise eest, on aga hädasti vaja, et panna täiel käigul veerema kõige kaasageemise isetegevuse haru. Filmiamatöörism saab õige juhtimise juures paljugi korda saata ideoloogilise kasvatus töö vallas, tootmises, õppetöös ja teab kus veel. Miks siis jätta niisugune abimees omapead kiratsema? Koostöö ja kogemuste vahetamise korraldamine ei nõua suuri summasid ega terrasiitkrohviaga kaetud amatöörile paleesid, vaid head tahtmist ja pealehakkamist. Miks ei võiks näiteks Tallinna Filmiamatöörise Klubi agaramalt laiendada oma liikmeskonda, leida nende hulgast aktiviste ja olla initsiaatoriks amatöörismi arendamisel nii Tallinnas kui ka kogu vabariigis?

Halb on see, et eesti keeles pole suudetud meil filmiamatöörile välja anda ühtki käsiraamatut. Sellest on tingitud paljud tehnilised vead ja ebaõnnestumised amatöörile töötades ja žanriline piiratus nende loomingus. Keegi ei keela Tallinna Filmiamatöörise Klubil siingi algatajaks olla.

Suurt meelehärmi teeb kemikaalide probleem. Tallinnas Pikas tänavas on küll spetsiaalne kauplus, kuid seal saab neid osta vaid «puudaviisi». Ei tahaks uskuda, et kauplusega ei suudeta leida kokkulepet vajalike kemikaalide väiksemate pakendite kaubastamiseks ning amatöörile vajalike kemikaalide tellimiseks.

Et järgmine oleks parem

Kahekümne kuue filmi läbivaatamine (ilma igasuguse aruteluta) toimus kahe päeva jooksul sõna tõlises mõttes hommikust õhtuni. Seekord käis kõik palju krobelselt ja loominguliselt vaesemal kui eelmise kord. Ometi oleks pidanud see vastupidi olema, sest kogemustest ju õpitakse. Kõik viiperused (demonstratsioonilaulu puuduva lambi tõttu, juhtumestikuva, projektoriga) juhtusid «tänu» ettevalmistuse nõrkustele.

Ülevaatuses sisukusele oleks suureks kasuks olnud kas või väikegi näitus amatöörile nuputamistest tehnika valdkonnas.

Kõik need tõkked ja takistused näitavad seda, et vabariikliku ülevaatusel ladusaks organiseerimiseks on vaja rakendada Tallinna Filmiamatöörise Klubi aktiivi.

Tuleks loota vaatusele on täis loomisest amatööridel ja põhjalikke mõtisklusi ning tegusid filmiamatöörismi organisatooreil.

Valter Paluver

Ine Viiding

Kultuuripäevad Poola Rahvavabariigis

Käesoleva aasta novembrikuu teisel poolel korraldatakse Poola Rahvavabariigis Eesti ja Läti NSV kultuuripäevad Poola — Nõukogude Sõprusühingu initsiatiivil ja korraldusel. See on kolmas Nõukogude Eestile pühendatud suurem üritus välismaal. Mõni aasta tagasi toimus Balti riikide tutvustamise kuu Tšehhoslovakkias ja kultuuridekade Rumeenias.

Kultuuripäevade ajal tutvustatakse laialdaselt Poola Rahvavabariigi elanikkonnale Nõukogude Eesti ja Läti kultuurielu saavutusi. Korraldatakse Nõukogude Eestile ja Lätile pühendatud õhtuid, kontserte, loenguid jm. üritusi.

Nõukogude Eesti paremaks tundmaõppimiseks kutsuti Poola — Nõukogude Sõprusühingu aktiivile esinema loengutega TA Majanduse Instituudi vanem teaduslik töötaja geograafikanididaat Vello Tarmisto. Praegu peabki ta neid loenguid Varssavis ja teistes Poola linnades.

Nõukogude Eesti majanduse ja kultuuri saavutuste populariseerimiseks ilmub veel Poola — Nõukogude Sõprusühingu väljaandel vastavasisuline brošüür.

Varssavi ja teiste Poola linnade kinodes demonstreeritakse meie «Tallinnfilm» kunstilisi, dokumentaalseid ja nukufilme.

Eesti Riiklik Kirjastus saatis Poola Rahvavabariigi raamatunäituse viimast aastat väljaandud paremate raamatute. Raamatunäitusel on esitatud J. Smuuli «Jäine raamat», H. Leberrechi «Vassarite paleed», D. Vaarandi «Unistaja akna», L. Prometi «Meeste küla», M. Rana, E. Ranneti, R. Parve, U. Lahe, V. Grossi, Fr. Tuglase jt. kirjanike raamatuid, eepose «Kalevipoeg» juubeliväljaanne, albumeid, tõlkeid võrkeeltest ja muidugi eesti keeles ilmunud poola kirjanike teosed. Ka valik poliitilisi, populaarteaduslikke ja tehnilisi raamatuid.

Poolasse saadetakse veel meie tarbeks kunstiaid, kus on esindatud meile tekstiil, nahk- ja metallitööd, keramik ja ning samuti paremaid käsitööd. Mõlemat näitust demonstreeritakse mitmetes Poola Rahvavabariigi linnades.

Poola raadiokulajatele koostas ja helilindistas Eesti Raadio muusika-saadete toimetuse meie heliloojate kooriloomingut, kergelt ja sümfoniiliselt muusikat. Poola — Nõukogude Sõprusühingu saadeti valik heliplaate Nõukogude Eesti muusikaga.

Samuti saadetakse Poolasse palju fotosid, mis kajastavad Nõukogude Eesti tööstust, põllumajandust ja kultuuri saavutusi ning vaateid eesti linnadest ja linnadest. Teatriühing koostas fotoväljaannet «Eesti NSV teatrid», mis annab ülevaate meie teatrite — «Estonia», Draamateatri ja «Vanemuise» — lavastustest ning näitlejatest.

Kultuuripäevade üritustest Poola Rahvavabariigis võtavad osa ka esinadajad meie vabariigist. Nii kuuluvad Nõukogude Liidust kultuuripäevadele sõitva delegatsiooni koosseisu välismaa Sõpruse ja Kultuurisidemetes Arendamise Eesti Ühingu esimees Raoul Viies ja Eesti NSV Kunstnike Liidu esimees Jaan Jensen. Poola Rahvavabariigi sõidab esinema Riikliku Filharmoonia kontserdibrigaad. Kultuuripäevade ajal viibib Poolas veel meie vabariigi turismigrupp, kuhu kuuluvad kirjanikud, heliloojad, kunstnikud ning televisiooni, raadio ja ajakirjanduse esindajad.

Ralf Mikenberg

«Vanemuise» etendused Tallinnas on sedapuhku lõppenud. Kahjul! Liiga lühikeseks kujunes kohtumine hea tütavaga. Kaugeltki mitte kõigil teatrisõpradel ei olnud võimalik sellest osa võtta. Nendel, kellele õnn piletite hankimisel naeratas, ei tulnud pettuda — lavastused olid huvitavad ja värsked.

Kuna enamik lavastusi on ajakirjanduses kui ka raadios vajalikku kajastamist leidnud, siis lubatagu seekord peatuda B. Körveri ja A. Liivise operetil «Teie soov, palun?».

Kõigepealt, nagu traditsioonid nõuavad, sõnake operetist üldse.

Mõni aeg tagasi vaieldi selle üle, misugune peaks olema nõukogude operett: kas tal on mingisugused kokkupuutekohad klassikalise Viini operetiga või ei tohi sinnapoole vaadata, on ta oma olemuselt lauluma, muusikaline komöödia, nõndanimetatud «musicali» taoline või kujutab enesest koguni midagi uut ja seniolematut? Üksmeelel olti vaid ühes: nõukogude operetis olgu huvitavad karakterid, parasjagu huumorit ja satiiri ning muidugi ka asjakohast muusikat ning tantsu. Ja sisu olgu tall

Nii ei saanudki asi päris selgeks. Sisu ja vormi otsingud jäid sedavilsi ikka libretisti, helilooja ning lavastaja ühiseks mureks. Ometi sindisid uued nõukogude operetid ning muusikalised komöödiad. Ja lõikus pole nigel kas või ainult meeligi vabariigis. Iga teose autorid on seejuures lähenenud küsimusele erinevalt. Nii ongi õige. Muidugi pole veel lahendatud kõik probleemid, palju lahiti oisi on veel kinni sõlmimata, küllalt raskusi veel ees.

Suurim neist on muidugi libretto küsimus. Raske tundub olevat niisuguse libretto loomine, mis oleks tugevaks vundamendiks korralikule operetile. Küllap sellepärast ongi neid kirjanike,

Muusika,

Muusika osa inimese elus ei ole kommunistlike ülemineku ajajärgul kahanenud, vaid kasvanud. Tehniliste teaduste tohtu arengu tingimustes on esteetilisel kasvatusel veelgi suuremad ülesanded. Ja muidugi siis ka muusikakriitikal — tolle abistaval vahemehel heliseva muusika ja publiku vahel. Ta peab olema suuteline vastama kõikidele küsimustele, millest on huvitatud muusikatarbija — kontserdi- ja teatrikülastaja, ta peab aitama tõsta ka muusika enda kvaliteeti, abistama heliloojaid ja interpreete.

Nõukogude Eesti muusikakriitikal on kahtlemata teinud selle vahemehe osas. Ajalehede veergudel on ilmunud kontserdiarvustusi, helitööde analüüse, heliloojate loomingulisi portreid, mitmesuguseid muusikaajaloolisi ning -teoreetilisi probleeme käsitlevaid artikleid. Vastavalt huvialale on kujunenud autoritel kindel teemad ring. A. Semper on näiteks kirjutanud rea artikleid eesti ja vene muusikakultuuri suhetest, V. Kivilt ja H. Tõnsonit huvitab muusikateater, V. Ojakaaru, U. Naissood ja A. Oiti kerge muusika probleemid, L. Normet analüüsib meelsasti heliloojate uudisloomingut, O. Tuisk tegeleb muusika-estetiika küsimustega, H. Tampere ja U. Kolk rahvaloominguga. Ka kontsertide arvustamises on kujunenud loomulik tööjaotus K. Leichter kirjutab tavaliselt sümfoniakontsertidest, A. Semper ja H. Kõlvand kammermuusikast, A. Loo pianistidest, A. Rattassepp kooride esinemistest jne. Laialdasemat temaatikat valgustavad H. Kõrvits, F. Randel, Tuntud on G. Ernesaksa vaimukusest särelevad kirjutised. Ka V. Paalma, H. Aumere, M. Oja, L. Tohver, A. Allikvee jt. nime kohtame sageli ajakirjanduse veergudel.

On tehtud kaastööd ka vennasvabariikide ajalehetele ning välismaal ilmuvatele ajakirjadele, kaasa aidatud raadio ja televisiooni muusikasaadete koostamisel.

Muusika-alaste artiklite sisuline tase on aasta-aastalt tõusnud. Sellele on kahtlemata kaasa aidanud muusikateadusliku uurimistöö intensiivsus. On valminud rida uurimusi muusikaajaloo ja -teooria alal, millest saadud kogemused on kajastunud ka ajalehtartiklites.

Peab tähendama, et perioodika seab muusika-alastele artiklitele teistsugused nõuded kui teaduslik väljaanne või eriajakiri. Tuleb kirjutada nii, et see huvitaks laiu ringkondi, et artikli sisu ulatuks iga asjahuvilise lugejani. Paljudes meie artiklites ongi saavutatud hea tasakaal sisu teaduslikkuse ning esituse populaarsuse vahel. Selles mõttes tõstaksin eriti esile L. Normeti kirjutist «Sirbis ja Vasaras» «Paunverelased helides», kus ta analüüsib Ülo Vinteri sümfoniilist süiti «Paunvere». Hea stiil ning ladus väljenduse poolest paistavad silma ka V. Ojakaaru, H. Tõnsoni, V. Kivili jt. kirjutised.

Esimesel pilgul näib, nagu võiks valitseva olukorra muusikakriitikas rahule jääda. Ent kui sellesse süveneda, mõistame, et proportsioonid, mis muusikal on meie igapäevases elus ja kuidas see kajastub arvustuses, ei ole kaugeltki tasakaalus. Võtame näiteks kontserdielu. Kunagi varem pole see olnud nii intensiivne ja elav kui praegu. Pidevate sümfoniakontsertide kõrval on meil kodu- ja välismaa ansambli, kooride jt. interpreetide esi-

kes selle töö ette võtavad, vähevoitu. Tihti juhtub sedagi, et esimene variant ei õnnestu. Ja siis, palun väga, hakka ümber tegema! Eks nii olnud lood ka operetiga «Teie soov, palun?».

Teine raskus, millest tuleb ikka ja

„Teie soov, palun?“

jälle juttu teha, on muusikaliste komöödiade tekst. See peab olema väga napp, lõvv ja seejuures äärmiselt ilmekas. Opereti tekst olgu vähemalt samaväärne komöödiaga, mis läheb sõnateatri lavale. Stinjuures on muidugi omal kohal mahlakad ütlemised, vaimukad dialoogid, toredad võrdlused. Ilma nendeta ei kujuta ette ka kaasagset operetti.

Kuidas on sellega lood operetis «Teie soov, palun?». Jäid meelde mitmed, üsna värvikad karakterid, kõigepealt Kati (Aino Seep ja Milvi Mölder) ja Karl (Kaido Maidla). Kui neile lisada veel Endel Aime laohoidja Pardiina ning Johannes Lükki sakkerdaja Theona, siis ongi koos päris tore ansambel.

Mahlakat, operetipärast tüllemist võinuks olla siiski rohkem. Ei tea, millest see on tingitud, kas oli aega napivõitu või oli ehk teistsigi põhjus, kuid tekst läheb määral veel ei rahulda.

Koorukas lugu on Jüri Saare osaga (Valdo Truve ja Viktor Taimre). Kuju kipub jääma liiga üheplaaniliseks, kah-

nemised muutunud igapäevaseks nähtuseks. Ajalehtedes peegeldub see kõik siiski üksnes juhuslikult. Sageli jäävad ära märkimata kollektiivide ja interpreetide aruandekontserdidki, mille asjalik analüüs oleks kasulik nii esinejale kui ka kuulajale, rääkimata tavalistest, n.-ö. rekontsertidest. Meil on palju häid interpreete, lauljaid ja instrumentaalseid, kelle interpretatsiooni iseloomustamiseks, veel vähem analüüsimiseks on vaid pisut tehtud. Tuleks avaldada ülevaateid ka meie heliloojate loomingust — mitte alati ootama jääma nende ümmargusi juubelitähtpäevi. Kui palju on meil aga muusikapõllul tublisid töomehi, kellest

kriitika ja ajakirjandus

ARTUR VAHTER

lugejaskond midagi ei tea! Vähe kirjutatakse orkestrantidest, kes on töötanud professionaalses orkestrites astakümneid, suure kogemustega muusikapedagoogidest, muusikakultuuri veteranidest jt. Oleks väga huvitav lugeda ülevaateid muusikaalust väiksemas linnades, nagu Pärnu, Viljandi, Rakvere jt.

Kontserdieluga on tihedalt seotud heliloojate looming. Palju on aga neid helitöid, mida meie kriitikud on trükitõlkes analüüsinud. Peamiselt kuuluvad need suurvormide hulka ja neidki võib loetleda sõrmedel. Kuigi helitööde analüüs ajaleheveergudel, kus noodidäide toomine pole tavaks ning kus ajalehe üldkasutatav iseloomu arvestades peab hoiduma liigest erialasest terminoloogist, ei saa olla väga põhjalik, tuleks seda ikkagi teha. Täiesti silmapaari vahele on jäänud ilmunud muusika-alane kirjandus, ehkki ka see vääraks analüüsist.

Meie muusikakriitika kõige nõrgemaks kohaks on kahtlemata meie muusikaaluse arenguprobleemide lähem uurimine ja üldistamine, tänapäeva heliloomingu ja muusikaprogrammi sõlmküsimuste vähene käsitlemine. Elulisi muusikaprobleeme aitaksid lahendada ka diskussioonid aktuaalsel teemadel. Ent sõnavõttuden, mis meenutaksid diskussiooni, on muusika alal jõutud ainult üksikjuhtumel. Nii on arvamuste kokkupuudet tunda näiteks kirjutistes kerge muusika ja kooriloo-

mingu kohta. Ent muusikas on veel palju vaieldavaid küsimusi. Läbi töötamata on veel mitmed valdkonnad muusikaestetiikast, lahkuminekuid on interpretatsiooni alal, segadusi on muusikaajaloo käsitlemisel ning minevikupärandi valgustamisel. Sellised diskussioonid nagu need toimuvad keelekultuuri ja tarbekunsti alal, oleksid ka siin teretulnud.

Kus peituvad siis muusikakriitika ebakohtade põhjused? Kahtlemata langeb osa süüd ajalehete ja ajakirjade toimetustele. On ju ilmne, et muusika-probleemid kajastuvad meie perioodikas ebapiisavalt. Vahest ainult «Rahva Hääle» kirjanduse ja kunsti osakonna töö planeerimisest võtavad osa ka muusikamehed. Muijal aga mitte. Ja on siis ime, kui autorite leidmine on tülikas ja vastavate kirjutiste avaldamine juhuslik. Nähtavasti tuleks mõelda ka autorite aktiivi avardamisele; isegi muusikateadlastest (nõukogude ajal on neid lõpetanud konservatooriumi umbes 20) ei ole kõik kaasa tõmmatud. Muidugi ei saa igast konservatooriumi lõpetanud muusikateadlastest kriitikut, kuid meil on heade võimetega muusikateadlasi, kes on ajakirjandusest peaaegu kõrval seisnud, nagu J. Jürisson, I. Kull, V. Tordik. Tähelepanu tuleks pöörata ka äsja konservatooriumi lõpetanud muusikateadlastele H. Taugile, E. Hirvele (Potter) ja L. Semlekile.

Kahtlemata peaks nii viimati mainitud kui ka muude küsimuste lahendamisel aktiivselt tegutsema ka Heliloojate Liidu kriitikasektsioon. Kuigi sektsioonis ei ole passiivsed liikmeid ja ajalehtedes ilmunud muusika-alaste artiklite ja retsensioonide põhiline osa kuulub neile, saaks veel mõndagi ära teha kriitika sisulise taseme tõstmisel. Kas meie kirjutised ei ole veel mõnigi kord igavad, analüüsivad pealiskaudselt kirjeldavad ning retsensioonid ujedad? Kas ei ole õigustatud see etteheide, mis ilmus ühes hiljutises «Sirbi ja Vasara» numbris, et meie kriitika on liiga pehme, paitav ning isegi põhjusest ülistav? Kas ei tuleks tõsta retsensioonide nõudlikkuse kraadi? Ma olen kaugel sellest, et kutsuda üles «lahmivale» kriitikale. Kriitika peab olema esmajoonel abistav. Ta peab olema terav haltuurateltajate suhtes, ent taktitundeline nende vigu näidates, kes oma tööd teevad tõsiselt ja ausalt. Kuid seltsimehelik abistamine ja toetamine ei välista, vaid just eeldab õiglast nõudlikkust.

Lõppkokkuvõttes on selge, et see, milline on «Sirbi ja Vasara» ja teiste ajalehete muusikaline pale, sõltub ikkagi meist, muusikuist endist. Igatahes ei ole muusikakriitika olukorra parandamiseks veel kaugeltki kõik ressursid ammendatud. Kui muusikakriitikute laial perel jätkub arusaamist sellest vastutusest, mis neil lasub rahva esteetilise kasvatamisel, ning toimetustel huvi ning tahet kaastööde organiseerimisel, siis ei tule meil muusikakriitika pärast silmi maha lüüa.

Näitustelt

Rakvere rajoonidevahelises koduloomuuseumis avati näitus «40 aastat Eesti komsooli».

Väljapanekud jutustavad kommunistlike noorte tegevusest kodanliku aja Väike-Maarja, Reaalgümnaasiumis ja Kunda, noorte elust ja tööst 1940. — 1941. aastal, võitlusest Suures Isamaasõjas.

Suur osa eksponaatidest on pühendatud üldlühilisele komsooli töölehtidele «Punane Kunda».

K. Kulmata

Viljandi Pioneeride Majas lõppes vabariiklik õpilaste oaloomingu rändnäitus.

Elva keskkoolis pandi välja Tartu Riikliku Kunstimuseumi rändnäitus «Lääne-Euroopa maalikunst NSV Liidu kunstimuseumides». Eksponeeritud on ligi 70 reprodutsiooni.

J. Simm

JUUBILAR BENNO MIKKAL

28. oktoobril tähistab RT «Vanemuine» Benno Mikkali 50. sünnipäeva ja 25-aastase lavategevuse juubelit.

Kui vanemuistlastelt küsida, keda nad ise peavad kõige vanemuistlikumaks näitlejaks, siis nimetatakse teiste hulgas esmajärjekorras Benno Mikkalit. On ta ju töötanud siin tervelt 20 aastat, olnud teatri üks kindlamad alustajaid, mees, kelle sõna maksab palju, kes ialgi ei kaota rahu, tasakaalu ja huumorit.

B. Mikkali tee teatrisse pole olnud kerge. Ta sündis 1912. aasta sügisel Võrumaal sepa pojana. Isa suri, kui poiss oli alles poolteiseaastane. Töö ja elukool algas karjapoisina võrastes peredes. Pärast algkooli lõpetamist pidi ta juba kõlbama sulaseks, kraavikaevajaks, metsatööliseks. Paar aastat töötas ta ka Tallinna kunstsarve vabrikus. Sõjaväest vabanemise järel läks ta tagasi Võrumaale, kus tegi jälle mitmesuguseid töid. Iga vaba minutit kasutas nooruk aga neil aastatel näitemängu tegemiseks kohalikes seltsides ja sportimiseks. 1935. aastal õnnestus tal õppima hakata Tartu Draamateatri Seltsi Näitekunsti Studios. Kooli- ja eluturaha tuli aga teatrihuvilisel noormehel hankida betoonitorude valamisega.

Studio lõpetamise järel võttis B. Mikkal koos teiste stuudiolastega (K. Ird, E. Kaidu, A. Kalvo jt.) osa Tartu Töölisteatri reorganiseerimisest 1937. aastal. Et Töölisteatri palka ei saanud, tuli tal vanas kohas edasi töötada. Töölisteatri esimesel hooajal mängis ta Andresi («Vargamäe»), hiina üliõpilast («Mõrja, Hiina») ja teisi osi.

1939/1940. a. hooajal oli B. Mikkal Narva Töölisteatri, 1940. aastal siirdus J. Sütiste soovitusel Tallinna Eesti Draamateatrisse, kus töötas 1942. aastani. Pärast seda aga kuulub püsivalt «Vanemuise» perre.

Veerand sajandi vältel on Benno Mikkal silmapaistva karakternäitlejana andnud hulkaid häid osi. Meenutagem selliseid, nagu Peeter Kondor (näidendis «Võitlus rindejooneta»), Aigro («Tundmatu naise portrees»), Seelohv («Mikumärdis»), Tõnisson («Kevades»), Maurus («Tões ja õiguses» II), Jalaka Jaan («Püve talus»), Bessemenov («Väljekodanlastes») jt. Nagu iga teinegi vanemuistlane on temagi esinenud operetis ja pole püsenud balletistki.

Peale otsese näitlejatöö on B. Mikkal 1945. aastast alates jhtunud kümneid isetegevusnäiteringi. Tema käe all on isetegevuslavalt tulnud teatrisse mitmed näitlejad. Suurt osa B. Mikkali elus on etendanud armastus deklamatsioonikunsti vastu, kus ta on saavutanud häid tulemusi.

Juubeliõhtul esineb B. Mikkal Seelohvi osas «Mikumärdis».

E. Kampus

vatuks. Ja seda mitte näitlejate süü tõttu. Esimeses vaatuses on stseen, mis lubab loota, et Jüri Saarest saab Katile vääriline mängupartner (jutt on nende tutvumissessioonist hotellis). Kahjuks ei jätku kujul hiljem vajalikku lõpsakust.

Võib oletada, et kaubamaja tulevane direktor on ju üsna mitmekülgne inimene ja küllap üsna nutikas mees. Tuleb tal ju kokku puutuda mitmesuguste inimestega, kel on erinevad soovid ja tahtmised. Selleks, et kõiki vajalikke kaupu muretseda, läheks vaja ehk parasjagu kavalustki. Ja kui mõni käitis püüab kaela määrida moest läinud või koguni praaktööleld, eks see ja palju muudki, mis kaubanduse alal pahasti juhtub, ole tubliks tõukeks ka huumorimeele arenemisele.

Vähemalt niisugusena kujutaks uut kaubamaja direktorit operetilaval. Üldse tundub, et kaubamajast enesest oleks süžee jaoks võinud tsipake rohkem välja pigistada — kas või koomiliste situatsioonide osas.

Ka militsionäär Pookuse kuju oleks võinud mõne julgema, kas siis musta või valge joonega rikastada. Teadagi, operetti!

Lavastus (Epp Kaidu), samuti dekoratsioonid (Meeri Säre) on õnnestunud. Lakooniliselt, skaljuures tabavad vahendid viitavad sellele, et tegemist on tõesti kaasagse lavastusega. Head on stseenid, mis on seotud brasillia ansambli «Jambaga». Siit kandub lavale ka seda tulevikki, mis on operetis hädavajalik. On hea, et seejuures pole lavale lipsanud odavaid, kergekäelselt lahendatud stseene. On ju justka loo juures raske tabada seda piiri, kus lõpeb vaimukus ja algab labasus.

B. Körveri muusikas torakas kohe kõrva auvoti hea maitse. Operetti muusika loomisil on vist küll kõige kergem libastuda kulunud viiskäändudel,

trafaretel harmoonial, ammukuulud orkestraalsetel võtetel. Nilsugust teed mõbda minnes võib enesele eesmärgiks seada seda, et meloodiad publikule kohe plaksupealt meelde jääksid. (Pole siin ju mingit kunsti, sest niisugune muusika on rahvale juba varem tuttav). Sellelaolise muusika iga on muidugi türike. Kuulad korra, kuidagi-moodi veel telse ja kolmandagi, siis aga aitab. Ja lõplikult.

Boris Körver on läinud teist teed, seadnud enesele märksa sügavam eesmärgi. Ja tulemuseks on kordaminek. Operetis on mitmed meeleolukad laulud, nagu Kati ja Jüri duett, «Ma vilistan», «Esimesest pilgust», «Tühja kah» ning mitmed teiseldki.

Suurepäraselt kõlab Boris Körveril orkester. Eritist tunnustust väärib autori oskus keelpille kõlama panna. Orkestri faktuur on läbipaistev, seejuures huvitav. Hea on ka autori karakteristimisoskus — Theo ja Pardi muusikaline iseloomustus, unenäostseen, «Jamba» kontsert jne.

Kiitust väärib E. Kõlar dirigendina. Lavalt kandub iga sõna publikuni. See on tähelepanu, millega meie muusika-teatri publikut pole just ülearu hellitatud. Ja seda «Estonia» teatrisaali halva akustika juures.

Orkestris ei paista just olevat «ässa-sid», kuid ometi kõlab ansambel hästi, ja mis peaaigi, mustseerib suurepäraselt.

Tükki tervenisti võttes jäävad tugevasti domineerima lüürilised meeleolud. Võidakse ju öelda, et kas operetti siis lüüriline olla ei tohigi? Miks ei tohik! Kuid käesoleval juhul need lüürilised meeleolud kipuvad aeglustama teose tempot, kuid laval on ju noored! Muusikas võiks tükati olla karvake rohkem särtsu, vallatlemist ja kas või pisut mürtstugi.

Et asi selgem oleks, selleks näide:

kolmandas vaatuses palub Kati Karlit, et see teileks orkestril midagi «kärtsu». Aga lugu, mis siis kõlama hakkab («Ma vilistan»), polegi nii «kärts», vaid kisub kauniste lüürilise poole. Nii et sõrmeotsatäis plpart oleks ehk asjale kasuks tulnud.

Kaasaegse opereti arengut jälgides torkab silma, et järjest rohkem hakkavad eluõigust nõudma revüüstseenid. Tõsi küll, eesti operetides oleme näinud revüüd seni kas siis välismaal toimununa («Stella Polaris») või unenäostseenis («Teie soov, palun?»). Et selline võtte üsna sobilik on, annab põhjust loota, et tulevikus võib revüüd operetis näha juba meil toimuvana ja täiesti ilmsi.

Kulvõrd palju pantomiim tüki le juurde annab, sellele telame vastuse kolmandas vaatuses Theo, Pardi ja Kati vahel toimuvas pantomiimis. Värvikad, imemõnusad stseenid.

Lõpuks veel mõned kriitilised äärmärkused, mille kohta tavaliselt öeldakse, et «need üksikud puudujäägid ei varjuta üldist kordaminekut».

Pikavõttu tundub olevat kinnastostja ja Pardi vaheline kõnelus. Seda tuleks veidi ühendada. Sama võib öelda ka Pardi kuplee ning mehe kohta, kes primusenõelu tahab osta. Kati osa täitja Milvi Möldri õnnestunud debüüdile võiks kaasa aidata isikupärase kostüümi loomisega. Ka grimmil üle võiks pisut mõelda. Juhuslikkust tundub olevat unenäostseenis. Opereti lõpuga ei saa veel rahule jääda. Praegu mõjub segavalt lava pimenemine, samuti Jüri laul lava tagant. Siin võiks nuputada välja midagi muud, lihtsamat, mõjuvat.

Muidugi, tükk on veel värsku ja alles «sisse mängimata», kuid, tundes «Vanemuise» nõudlikkust, võib loota, et see uus operett saavutab üsna varsti täie kõlavuse.

Ülo Vinter

Reformid kunsti- instituudis

JAAN VARES,
Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi rektor

Tööstuskunsti eluõigus ja arenemine ei ole enam kaugelki teisejärgulised küsimused. Need on südamele paljudel, sealhulgas ka Eesti NSV Riiklikul Kunstiinstituudil. Ja kui instituudi aadressil avaldatud kriitikal on alust, siis arvan, et ainult osaliselt, s. t. nende õppeplaanide kohta, mis kehtivad vaid viimasel kahel kursusel, kus töö käib veel vana plaani järgi. Sellega rööbiti kulgeb aga instituudis juba neljandat aastat uus, ajakohasem õppeplaan ja see erineb endisest tublisti.

Kõigepealt tihedamate ja praktilisemate sidemete poolest eluga. Nii näiteks saavad kõik tulevased tarbekunstnikud oma kvalifikatsioonile liisaks ka sama eriala tööliste kutse. Selle omandavad nad esimestel kursustel vahetult tööstuspraktikal. Arhitektuurifakulteedi esimesel kursusel töötatakse hommikul ehitusel, pärast lõunat õpitakse instituudis. Peale selle on õppeplaanid täiendunud uute praktiliste ainetega, nagu tööstusökonomika, tehniline mehaanika, tehniline joonestamine, on laiendatud tehnoloogiat õpetamist, arusaadavalt, iga eriala profiiliga kooskõlas. Kõige selle tulemusel hakkavad ennast juba tunda andma. Kas või selleksi, et näiteks metallist tööalal täidetakse õppeleandele ka lastevankrite, valgustite, elektripraehajude, reproduktore, töökoha pöördtoolide, söögnõude, vihmavarjude ning muu kavandamise ja valmistamisega. Murrangprojekte nähtuseks võib pidada kursuseprojekte koostamist «Estoplasti» valgustite, raadiotehase ja aparaatitööstuse toodetel, mis näitab kohaneid tööstuse oludega ja tootlust tööstusvorme kujundada. Viimase huvides algab tulevane õppeaasta vastava spetsialiseerumise metallistööd eriharus. Riiklike plaaniorganite seisuks kohaselt kujuneb sellest lähemalt aastate omaette eriala.

Nimetatud ümberkorraldused nõuavad ka vajalikult ettevalmistatud õppejõudude kaadrit. Instituudis on nüüd rakendatud pikemat aega «Kommunaaris» töötanud kunstnik Ülo Sepp insener Rein Kaimin ja kunstnik- konstruktor Aarne Uustalu («Punastest Retist»). Õppejõud arhitekt Udo Ivask võttis hiljuti osa tööstuseetikalaadsest seminarist Kilevis, metallikunstnik Lillian Linnaksi suunab instituuti sihtaspirantuuri Moskva Kõrgemas Kunsttööstuskoolis. Praegu viibib Tšehhoslovakkias koolitava ja tarbekunstifakulteedi dekaan Arseni Mölder, et tutvuda sealsete kogemustega tööstuskunstnike ettevalmistamisel.

Elule lähemine tendents avaldus mõningal määral ka väljaspool ametlikku ümberkorraldust instituudis. Viimaste diplomitööde hulgas olid stereofoonilise raadiovastuvõtja mudel, tööstuslikult toodetav valgustid. Moskvas toimunud üleliidulisel tarbekunsti alasel diplomitööde näitusel ja sellele järgnenud nõupidamisel anti meie instituudile töödele kõrge hinnang.

Kõnesolevate tööstusega seotud kunstilade omandamine pole meil veel vajaliku tööstusliku baasita. Rõõmus-taval kombel on vabariigi tööstused seni instituudile lahkesti vastu tulnud ja üliõpilastele praktikantide võimaldanud. Erandiks oli tänavaid vaid «Kommunaar», täpsemalt selle kunstnik T. Kreis, kes ei leidnud selleks aega. Kuna aga vabariigi ettevõtete profiil, õigemini tööstuslik baas ei suuda rahuldada kõiki instituudi vajadusi praktikantide läbiviimiseks, oleme saanud üliõpilasi Moskvasse, Leningradi, Valgevene NSV-sse ja mujale.

See puudutus vahetult praktikat. Kuid ka õppeprotsessi ei saa läbi viia spetsiaalsete seadmete, masinate ja muu vajalikkude, teatavasti oleme töötanud igivanade, käsitööstuslike seadmetega, ning alles tänavu said kaks kateedrit (metallistööd, keraamika) pika aja järele mõned uued masinad. Palju kasu toob uue laboratooriumi sisseastmine instituudis, mis hakkab kasutama plastmasse, nende rakendamise võimalusi tööstusvorme ja tarbeseemete kujundamiseks. Möödunud kevadel arutasime küsimust instituudi õppenõukogu laiendamist istungil, milles võtsid osa Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu esindajad eesotsas esimehe A. Veimeriga. Sellele järgnes RMN esimehe käskiri, mis kohustas tööstusettevõtteid instituudile andma eksperimenteerimiseks tarvismunevaid materjale, masinaid, tööpinke ja muud. Kahjuks pole aga mitte kõik RMN valitsused sellele reageerinud ja käskkirjale lisaks märgitud vajaduste täpsest nimekirjast hoolimata pole instituut veel olulist abi saanud. Loode-tavasti ei jää käskkirja siiski täitmata.

Seadmete saabumise (sellel ei peaks kahtlust olema) kerkib erilise teravusega instituudi ammune väärtus küsimus, nimelt ruumikitsikus. Olemasolevates ruumides suudame vana kava raamides vaevalt vaevalt töötada. Kuidas siis uute õppeprogrammide puhul, uute erialade juurdetulekuga saab? Asja on korduvalt arutatud, üht-teist lahutatud, päris kindlat aga veel mitte. Ka kõige paremad kavatsused võivad elementaarseste takistuste taha kiinni jääda.

Veel üks lõik, mida kuni hiljutise ajani on nagu alahinnatud: tööstuskunstnike kaadri vajaduse selgitamine. Seni oli nii, et viimase õppeaasta keskel teatas plaanikomisjon, kuhu üks või teine lõpetaja tööle suunatakse. Nagu kogemused näitasid, ei lähetatud noori mitte alati oma eriala kohaselt. Instituut aga ei saanud arvestada noore spetsialiseerumise kallakut, kuna ei teadnud õigel ajal, kus ühe või teise eriala kunstniku vaja läheb. Nüüd alustasime teistest otsust. Otsisime kontakti Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukoguga, arutasime ühiselt, kaalusime ja tagajärjeks saime üsna konkreetse plaani. Eesti NSV RMN tööstusettevõtete kunstnike kohtade perspektiivse vajaduse kuni 1980. aastani. See on paberile fikseeritud, üksikasjalisemalt läbitöötatud dokument, mis näeb ette ja määrab täpsemalt, missuguse profiiliga kunstnikke ootavad erinevad tööstusharud. Sellest plaanist nähtub vajaduste ning haarde rõõmustav laienemine. Samal ajal hõlbustab see instituudi tööd, mis võib oma tegevuse rajada konkreetsetele elulistele vajadustele, planeerida juba 2–3 aastat ette üliõpilaste kitsamat spetsialiseerumist.

Spetsialiseerumise seoses tahaks rõhutada, et see ei tohiks liialt kitsaks kujuneda. Iga tarbekunstnik, sealhulgas loomulikult ka tööstuskunstnik, vajab üldist kunstilist haridust. See ei lähe tööstuskunstnik huvidest lahku. Ka kujutava kunsti fakulteedi ei jää praktilisest elust kõrvale. Näiteks graafikaosakonnas on õppeprogrammi lülitatud kaubandusgraafika ja kolmanda kursuse poolt teostatud pakendite kujundused on võetud «Uues Kalevis» tootmisel.

Need on vaid mõned uuendused ja muudatused, mida Eesti NSV Kunstiinstituut on võtnud ja võtab ette meie tööstuskunsti arendamise heaks. Teha ja kaaluda on veel palju. Eesti NSV RMN-ga loodud tulemusrikas kontakt tuleks laiendada ka Eesti NSV Kohaliku Majanduse Ministreeriumi süsteemile ning teistele asutustele ning organisatsioonidele. Mõnigi küsimus nõuab veel süvenemist, täpsustamist, esimesed kogemused arvestamist. Tarbeseemete ja tööstusseadmete kujunduskultuuri tõstmine moodustab ühe osa edasiminekust, mida dikteerib kommunismi ehitamise programm. Sellele aitab otseselt kaasa ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu vastav otsus, mis muuhulgas näeb ette abinõusid kunstnik- konstruktorite paremaks kasvatamiseks. Kui me ülesande kogu tähtsust hästi mõistame, kui me ühendame oma jõud ja pingutame selleks, et seadud ülesanne lahendada, jõuame nii kaugele, et tööstuskunst ei jää tagaplaanile. Ajakohase eksperimentaalse baasi puhul võib tööstuskunsti looming vabalt võistelda unikaalse loominguga ja sellest koguni mööda minna.

Kirjanike Liidu partei-organisatsiooni aruande- ja valimiskokkolekul, mis toimus möödunud reedel, olid kõne all mitmed meie kirjanduselu ja selle parteilise suunamise probleemid.

Meie kirjanduse arenemisest rääkides võis Villem Gross oma aruandes nimetada mitmeid viimasel ajal ilmunud tähelepanuväärseid teoseid. Oma ajal toimunud poleemika kasulikkude järelelõpu konstataatsiooni koonerale luule vallas. Lähememist kaasaaja põhiolemidele võib märgata ka teistes žanrides, suurenenud on paljude kirjanike loominguline aktiivsus. Viimati öeldud kinnitab ka L. Zaitsev oma sõnavõttus konkreetselt näidetega vene keeles kirjutavate autorite loomingust.

Kuid ühtlasi rõhutas V. Gross — ja temaga nõustusid ka läbirääkimistele sõnavõtnud seltsimehed, et aja suurust silmas pidades tunduvad kirjanduse saavutused siiski nappidena. Vähem on meie lühiproosa ja publitsistikas veel tunda tänapäeva pulssi ja partei XXII kongressi vaimu. Teatrit ja hea kaasaegse repertuaari järele on isegi nagu kasvanud, rahule ei saa jätta lastekirjanduse olukorraga ja ooperilibratode puuduse pole üksa leevenenud. Kui kirjandusega on nüüd rajatud asjalik koostöö, siis kontakti tihendamiseks kinostuudiona tuleb veel mõndagi ära teha. Seoses sellega tehti koosolekul mitmeid kriitilisi märkusi «Tallinnfilmis» aadressil.

Sõnavõtjad konstataatsiooni positiivseid niheid töös noorte autoritega ja nende loominguga kirjanduslase. Kuid samas soovis L. Zaitsev põhjendatult,

Gustav Raud portretistina

Gustav Rauda tunneme viljaka portretistina, maastikumaalijana, natüürmortide meistriks ja värvilise monotüüpia viljelejana, millele lisanduvad mõned figuursed kompositsioonid. Kõik need žanrid on esindatud ka praegu Tartu Kunstnike Majas avatud personaalnäitusel. Eeskätt paeluvad näitusekülastaja tähelepanu siiski tema karakterseid portreid. Kuna G. Rauda elu ja töö on kulgenud pidevalt Tartus, siis moodustavad tema arvukad portreed kirjanikest, kunstnikest, näitlejast, heliloojast, ülikooli õppejõududest jne. otseku Tartu kultuurielu kroonika ligi 30 aasta kestel.

Mis on Gustav Rauda portreede olulist ja isikupärast? Võtme sellele küsimusele vastamiseks annab tema «Autoportree» 1946. aastast. Kunstnik kujutab siin end töö juures äärmiselt tõsiselt, juurdleva pilguga oma objekti vaatlemas. Ei mingit välist efekti figuuri hoiakus, portree ülesehituses ega pruunikashallid üldkoloriidid. Valgus tõstab ümbritsevast keskkonnast heledamana esile vaid mõttepingses näo ja pintsli hoidva käe. Kogu tähelepanu on suunatud inimese seismise olemuse, tema karakteri esiletoomisele; vormivõtete ja koloriidil on selle eesmärgi saavutamisel vaid vahendav tähendus. Selles «Autoportrees» peegeldub kunstniku tähelepanelik suhtumine inimesse, mis kajastub selgesti kogu tema portreeloomingus. G. Raud ei üllata kunagi erilise vorminovaatorusega, vaid võlub suure tõsiduse ja süvenemisvõimega väga mitmevalgeliste inimeste psüühika põhituuma väljatoomisega.

G. Rauda varasemat portreeloomingut iseloomustab võrdlemisi tagasihoidlik koloriit, modelleerimine valgus-varju abil ning ilmekas figuuri paigutus ruumis. Tarbekunstnik K. Siim-Juuse (1934) elav temperament on esile tõstatatud kerges rakursis figuuri hoogsas pöördega vaatleja poole. Üldistav vorm, suurte pindade terviklik kooskõla, hoogne maalimisviis tunnistavad oma teed otsivat võimekat noort portreemeistrit.

Bajaani mängiva kunstniku Jaan Vahtra portrees (1936) on suurepäraselt tabatud tema mugavust armastav, heatahtlikult muhe, ent pilusilmi huviga oma ümbrust jälgiv iseloom. Näitleja A. Randviiru (1938) enesekindlat, energilist, iroonilist natuuri rõhutavad nii tema näoilme kui ka hästi maalitud käded. Samal aastal valminud kunstniku abikaasa kujutatavas teoses «Aias» aga hakkavad värvid otseku hõõguma heledas päikesevalguses istuva ja loetu üle mõtiskleva naise kuju edasiantmises.

Eesti kirjandust teistes keeltes

● Kirjastuse «Inostrannaja Literatura» väljaandel ilmus hollandi keeles J. Smuuli «Jäine raamat». Tõlkis V. Aleksejev. «Jäine raamat» ilmus ka leedu keeles tiraažiga 10 000 eksemplari. Tõlkis K. Urbonavičius.

● Inglise, saksa, poola ja hispaania keeles ilmuva ajakirja «Nõukogude Kirjandus» oktoobri-numbri avaldati peatükk «Inimene, ma ja kaks ookeani» J. Smuuli valmivast raamatust «Jaapani meri».

● Läti keeles anti välja J. Smuuli näidend «Lea». Tõlkis T. Vilsona.

«Näitleja A. Randviiru portree», (oli, 1938)

Neile etapilistele teostele lisandub terve rida väiksemaid intümseid portreid mitmete tööalade esindajast. Nõukogude perioodi algusest pälvivad tähelepanu kirjandusteadlase A. Põldmäe ja helilooja E. Tubina portreed (1941) ning kaks luuletaja Kersti Merilaasi portreid.

Kunstiteadlane Helmi Üprus (1943) on kujutatud vabas õhus aiaroheluse taustal. Kergelt väänlevate pintsli tõmmetega hõrk kude sulatab figuuri oma ümbrusega ühtseks maaliliseks tervikuks. Siirast suvise looduse tunnet ilmutavad mitmed samal perioodil valminud Lõuna-Eesti maastikud. Vähem õnnestunud on helilooja J. Simmi (1946), kirjanik O. Lutsu (1949), prof. J. V. Veski (1950) ja mõned teised portreed, mille maalimisel kunstniku kontakt portreeritavaga ei ole olnud nii tihe. Neis portreedes on tunda teatavat kuivust vormikäsitusel ning kohati eksitavad ka liiga lähedast distantsist tingitud perspektiivi- ja rakursivead.

Uut tõusuhoogu G. Rauda loomingus on märgata 1956.—1957. aasta paiku. See algab tasahilju K. Kalkuni (1956) ja K. Adra portrees (1957). Järgnevates maastikumaalides ja sama aasta värvilistes monotüüpides hakkavad senisest värvikam koloriit ja hoogsam pintsli tõmmetega taas endale eluõigust nõudma. Maastikumaalid kandub vaba maalilise käsitluslaad ka portreedesse. Zanrilises teoses «Kujur A. Starkopf oma ateliees» (1958) valitseb asjalikule töömõttele vastav savikarva pruun ja tolmhall koloriit. See hoogne maalitud teos kuulub nende aastate portreeloomingu paremikuks. Välja viljapaad takseeriva kolhoosi eesrindlase H. Silma portree (1962) jäädvustab veenvalt vana kolhoosniku tööka palge, ta huvi ja armastuse kollektiivi töötulemuste vastu.

Gustav Rauda looming kõneleb püsivast huvist oma kaasaegsete vastu, suurest süvenemisvõimest ja tööst nende vaimse palge avamisel. Otsinguraskusi ületades on ta loonud oma isikupärase, psühholoogiliselt tihedat portree-käsitluslaadi ning rikastanud Nõukogude Eesti portreekunsti paljude väärtuslike saavutustega.

Voldemar Erm

MEIE KALENDER

125 aastat Ilya Tšavtšavadze sünnist

27.
X
1837

Ilya Tšavtšavadze sündis 1837. a. Kvarrelis külas, Ida-Gruusias. Pärast gümnaasiumi lõpetamist Tbilisis astus ta 1858. a. Peterburi ülikooli õigusteaduskonda. Ülikoolis viibimise ajal tutvus ta põhjalikult vene revolutsionistide demokraatide ideedega. Erilist mõju avaldasid talle Tšernõševski ja Debroljubovi tööd. 1861. a. pöördus Tšavtšavadze kodumaale tagasi. Ta töötas kirjaoskuse levitamise komisjonis, oli Gruusia näiteks esimeheks, asutas ajakirja «Iveeria» ja oli 30 aastat selle toimetajaks. Ajakiri etendas väga tähtsat osa gruusia ühiskondliku mõtte arendamisel.

Tšavtšavadze luulelooming on pärit peamiselt tema kirjandusliku tegevuse algperioodilt. Tulihingelised patriotilised luuletused on ühtlasi täis võitlusvaimu kehtiva sotsiaalse ebaolukorra vastu. Poemid «Nägemus» annab kirjanik viirastusliku rauaga suu läbi edasi omaenese soovitud igatsuse ajajärgust, milal «kaavad vaen ja mure, ning saabub töö valitsuse helge maailm». Poemi «Röövel Koko» romantilise süžesse on põimitud sotsiaalse rõhumiise all kannatavate traagiliste inimsaatusete kujutamine. Laul «Tundus «On ta inimene?» (eesti keelde tõlgitud 1955. a.).

Esimenesena gruusia kirjanduses nimet

tas Tšavtšavadze sõna «revolutsioon» — siis, kui ta 24-aastasena Peterburist naastes tõi Gruusiasse kaasa unistuse maailma uuendamiseks, usust revolutsionismis. Neist pöördulast kirjutata ta jutustuses «Reisija märkmeid», milles ta otsustavalt ütles lahti vanast maailmast ja väitis, et inimkonda võib päästa ainult revolutsioon.

Artiklis «XIX sajand», selles omaaegselt poliitiliste testamendis, kirjutatud 31. detsembril 1899. a. I. Tšavtšavadze andis mõeldavale saajale järgmise iseloomustuse: «XIX sajand kuulus sotsiaalse korra ideoloogiliseks varanduse ja tulude mittevõrdse jaotuse kaotamise, igasuguse klassivallitsuse kaotamise, võimatuks korrald igasuguste klassierinevuste kaotamiseks».

Tänapäeval on vahepeil rikaste ja vaeste, tugevate ja nõrkade vahel palju suurem, kui see on olnud kunagi minevikus. Ja selles seisnebki kogu raskus ja valu, mille ilksideerimise XIX sajand pändabki tulevase saajadile».

I. Tšavtšavadze kirjanduslik ja mitmekülgne ühiskondlik tegevus, mis oli suunatud kehtiva korra vastu, ei meeldinud tsaarivallitsusele. Tšavtšavadze oli saanud liialt tähtsaks ja populaarseks kuulus, rahvusliku vabastusliikumise juhiks. 1907. a. tapeti Tšavtšavadze tsaarivõimude käsiala poolt.

Uno Ussisoo

kirjanduste lähendamise ja nende koostöö tihendamise eest. Toonitati, et kõigi päevakorras seisvate küsimuste lahendamisel peaks partei-organisatsioon büroo senisest rohkem initsiatiivi ilmutama. Sagedamini tuleks parteikokkolekul arutada loomingulisi probleeme ja hoolt kanda selle eest, et algatatud mõtted realiseerimist leiaksid. Samuti läheb büroo oluliseks hooles partei aktiiviga tehtava töö hoogustamine.

Tunnistanud partei-organisatsiooni büroo töö aruandeperioodil rahuldavaks ja võtnud vastu otsuse, valis koosolek algorganisatsiooni büroo järgmises koosseisus V. Beckman (sekretär), E. Hür, V. Korb, P. Kuusberg, L. Rummelgas ja G. Skulski.

ROHKEM LOOMINGULIST JA POLIITILIST AKTIIVSUST!

et noorte osutataks veel rohkemat tähelepanu ja et neile korraldatavate seminarid muutuksid senisest laiahaardelisemaks ning viljakamaks — on ju uue vahetuse maailmavaateline ja loominguline kasvatamine ülitähtis töö.

L. Rummelgas avaldas mitmeid mõtteid kirjanduse ja lugeja kontaktist. Ehkki kogumik «Täna» kirjanike ja kirjastuse ebaoperatiivsuse tõttu ilmus hilinemisega, on ta lugejaskonnas väga nõutav raamat. Puudustest hoolimata said kiiresti populaarseks ka R. Kaugveri «Keskpäevaavalgus» ja V. Ilusa «Kand maas». See kinnitab taas kord, et lugeja otsib kirjandusest eeskätt just tänase päeva elutõde, ja tuleb meelde, et elu- ning rahvaläheduse nõue peab meil veelgi tugevamini kosima, et kirjanduse tihedam seostamine tänapäeva sotsiaalselt ning poliitiliselt probleemidega seisab endiselt peavakorras. Ja nähtavasti just selles peavadki kirjanikud-kommunistid nägema oma põhilist ülesannet.

Rohkesti oli koosolekul juttu Kirjanike Liidu ajakirjadest. Üksmeelselt konstataati, et «Looming» ning «Keel ja Kirjandus» teevad vajalikku ning hinnatavat tööd, kuid mõlemat väljannet on võimalik veel märksa võitlevamaks ja sisukamaks muuta. Nii heitis J. Smuul «Keelele ja Kirjandusele» ette, et ajakirja ilme on mõnevõrra liiga akadeemiline, rohkem peab käsitlema üldhuvitavaid tänapäevaseid kirjandusprobleeme. «Loomingus» jätab aga soovida lühiproosa osa, samuti

on kriitilised artiklid teinekord lohisevad, elu- ja ajakajade. Aruandes ja sõnavõttudes (N. Andresen, P. Kuusberg) tähendati samuti, et «Sirbis ja Vasaras» peaks avaldatama rohkem algupärast ilukirjandust ning organiseeritama elavamat arutelu aktuaalsete kirjandusküsimuste ümber. Üldse jäi kõlama mõte, et liidu häälekandjate töö jälgimine ja abistamine peaks kujunema partei-organisatsiooni büroo südameasjaks.

Aruandes ja sõnavõttudes analüüsiti ka kriitika ja kirjandusteaduse olukorda. V. Gross märkis, et kuigi on ilmunud hulki sisukaid kirjutisi, pole kriitika võitlevat ping suunavat osa siiski küllaldaselt tunda. Kriitika peaks rohkem süvenema dramaturgia ja lastekirjanduse olukorrasse, vajalik oleks üksikute autorite loomingule ülevahtlik käsitlemine ja mõtete vahetamine meisterlikkuse, novaatorluse, tüüpilisuse jt. probleemide ümber. N. Andresen luges soovitatavaks laiema ülduse kaastõmbamist kirjandusteaduslike probleemide arutamisse ja kriitiseeris Kirjanike Liidu kriitikasektsiooni, mis on juba pikemat aega varusurmas. Mitmes sõnavõttus (L. Rummelgas, P. Kuusberg jt.) loeti meie kriitika peamiseks puudujäägiks loomingulise mõtte loidust, kriitika nõrka sidet eluga, seda, et visa on vedu võtma pakiliste päevaprobleemide edasiviiv arutelu.

Kommunistide sõnavõttudes käsitleti mitmeid muidki küsimusi. V. Gross ja A. Hint juhtisid tähelepanu vajadusele veelgi enam hoolt kanda vennas-

K. Stanislavski 100. sünniaastapäeva eel

Nõukogudemaal tähistatakse laialdaselt geniaalse vene näitejuhi ja näitleja K. Stanislavski 100. sünniaastapäeva. Juubeliks valmistuvad teatrid, teatriühingud, teadusliku uurimise instituudid, kirjastused, muuseumid, ühiskondlikud organisatsioonid ning välisriikidega kultuurisidemet arendamise komiteed ja asutused.

Liiduvabariikides tehakse ettevalmistusi teaduslikeks konverentsideks, mis on pühendatud väljapaistva teatritegelase osatähtsusele rahvusliku teatri arendamises. Kunstilise isetegevuse ja rahvateatrite juhtidele organiseeritakse seminarid Stanislavski süsteemi ja tema loomingulise tegevuse tundmaõppimiseks.

Ukrainas ja Turkmeenias on kavas Stanislavski-nimelised teatريفestivalid. Eestis viiakse läbi parimate lavastuste dekaad. Moldaavia korraldatakse juubeli pubul teatrikonstinaad, Usbekistanis — teatrite ülevaatus.

Antakse välja K. Stanislavski teoseid NSV Liidu rahvaste keeltes ning raamatuid suure näitejuhi ja näitleja elust ja loomingust. Nende hulgas on kahekeelne «Näitleja töö», «Etika», «Minu elu kunstis» ja valitud teosed. Stanislavski teoseid ja raamatuid tema kohta annavad välja ka kirjastused «Iskusstvo», «Sovetskaja Rossia» ja «Znanije» ning Ülevenemaalise Teatriühingu kirjastus.

Moskva Nõukogu kultuurivalitsus on koos teatriühinguga asunud ette valmistama näitejuhi ja näitleja saavutuste ülevaatus linna teatrites. Ülevaatuses parim lavastus, liiduvabariikide küllalisetendused Kremli teatri lavalt ja Moskva Akadeemilises Kunstiteatris suure näitejuhi poolt seatud lavastuste nädal on võetud teatريفestivali kavasse.

Dokumentaalidele studio laseb välja lühifilmi K. Stanislavski elust ja loomingust.

Ülemaailmne Rahvõukogu toetas Nõukogude Rahukaitsekomitee ettepanekut tähistada K. Stanislavski 100. sünniaastapäeva mitmetes maades. Rahvusvahelise Teatrinstituudi Nõukogude sektsioon valmistab ette artikleid ja materjale välimaa ajakirjanuse jaoks. (TASS)

Kunstnike Liidus

Kunstiteadlaste sektsioonis tegi selle büroo esimees L. Gens kokkuvõtte nõukogude tarbekunsti ajakirjaks «Dekoriivnoje Iskusstvo» ilmunud artiklitest. Kõneleja märkis ära ajakirja suuri teeneid tänapäeva kunstiprobleemide käsitlemisel väga laias ulatuses ja mitmekesiselt.

Sektsiooni tööplaanis on võtta vaatluse alla ka teiste suuremate kunstiajakirjade artiklid.

Möödunud kesknädalal pidas sm. L. Gens samasulise ettekande ka tarbekunstisektsioonis.

Kunstiteadlase V. Raami juhtimisel korraldasid tarbekunstnikud hiljutiseksüüsi mooda Vana-Tallinna.

Mõne päeva eest saabus Tallinna tagasi kunstnik-keramiik V. Eller, kes viibis koos Nõukogude kunstnike rühmaga kuualajal loominguilisel matkal Rumeenias.

Klaveriduo kontserdid

20. oktoobril k. a. oli Läti NSV Riikliku Konservatooriumi saalis Eesti NSV teeneliste kunstnike Anna Klasi ja Bruno Luki klaveriduo kontsert.

Kavas oli Mozarti sonaati Re-mažoor, Schuberti fantaasia fa-minoor, Hindemithi sonaati Do-mažoor, E. Kapi kontsertino ja M. R. Scaramouche.

Homme on kunstnike kontsert Leningradis.

Kujutlegem, et kusa-

gilel külas või väikeses alevis eksisteerivad kõrvuti kaks kooli. Ühes koguvad lapsed usinasti teadmisi, teine aga seisab niisama tühja, ilma et keegi seda eriti vaja oleks. Opetajad istuvad tühjades klassiruumides ja varjavad peopesaga haigutust. Ning mõlgutavad kurva-meelselt mõtteid sellest, et nad on üleliigsed siin, kus õpilasi jätkub ainult ühe kooli tarvis. Aga istuvad siiski edasi oma toolidel osalt inertsusest, osalt mugavusest. Koosseisud on komplekteeritud ja vastavates instantsides kinnitatud, palk jookseb.

Sellelaoline näide pole muud kui absurd, rumal väljamõeldis — nii võidakse öelda. Ja muidugi, säärast õpilasteta kooli meil pole. Sest me majandame ökonoomselt, heaperemehelikult ja säästlikult. Aga siiski kohtad aeg-ajalt ootamatuid heldekäelise avaldusi, ebaperemehelikust ja õigustamatuid kulutusi. Neist tahakski rääkida.

Saku on väike alev. Elanikke poolteise tuhande ringis. Ja selles tihukeses asulas paikneb kõrvuti kaks raamatukogu. Lisaks veel ühe katuse all. Üks on külaraamatukogu, mis teenindab kõiki sakulasi, teine õlletehase oma. Mõlemal omad fondid, omad koosseisud ja ka omad kulud. Nagu ka omad lugejad, kuigi viimased võiksid kasutada ainult ühe raamatukogu teenuseid (õlletehase raamatukogust laenutab paarikümne inimese ümber). Ometi eksisteerivad kaks samalaadset asutust teineteisest lahus ja jääb arusaamatuks, milleks seda vaja on...

Teine näide. Palju pole Sakust suurem ka Kehra. Siin aga on koguni kolm raamatukogu: tehase-, alevi- ja lasteraamatukogu. Kõik muidugi paljudele Sakonah peasegijale vajamõeldisega kahest koolist.

Selliseid tähelepanekuid rahva raha pillamisest võiks teisigi tuua. Nii on

TEINE LUULEÕHTU

Tore, et möödunud aastane algatus leidis jätkamist — Eesti NSV Teatriühingu ja Filharmoonia korraldusel sai teoks teine luuleõhtu. Traditsiooniline on vist veel vara ütelda, kuigi selliseks kujunemist väga sooviks. Kõik kõneles viimase poolt. Täissaal publikut kuulas näitlejate-sõnakunstnike esinemist tähelepanelikult, polnud kiitsi südamliku aplausiga ja kaugelt üle poole saali jäi kuulama pärast toimunud arutelu. See on seda rõõmsust, et deklamatsiooni ja kunstilise lugemise harrastamisel on meil küni viimase ajani puudunud laiem kandepind. Koolides tegelevad pe-

dagoogid sellega suhteliselt vähe. Paljud on läinud isevoolu teed ka isetegevusringide töös. Luuleõhtu, nagu äsja toimunu, võivad aga peale rõõmu luulesõpradele tuua kasu ka deklamatsioonikunsti harrastajatele — anda eeskujut. Äratada huvi.

Esitatud kava esimeses pooles oli valdav kaasaeg, teises pooles oli ilmet andvaks klassika ja rahvaluule. Luuleõhtu oli sisukas, enamik ettekandeid huvitavad ja isegi meisterlikkuse tippude ni ulatuvad. Ühte oleks kava ülesehituses siiski tulnud arvestada, palade sisulist külge kogu luuleõhtu põhimeeleolu seisukohalt, mis kippus tervikuna

jääma liiga süngeks. Ka rohkem žanrilist mitmekesisust oleks tulnud kasuks. Võrreldes aga möödunud aastase luuleõhtuga oli seekord ka uut — kõnekoor, kes esitas katkendi «Kalevipojast» (vahest küll liiga pika), ja melodeklamatsioonina Fr. Tuglase «Mere». Viimase esitas V. Panso ja teda saatis H. Lepnurm improvisatsioon orelil. Nii kõnekoori kui melodeklamatsiooni viljelemist ootaks edaspidi. Omal kohal kavas olid meeleolult ja valikult muusikapalad Väike Vahilt ja Ines Rannapilt.

Sõnakunsti nägime esitamas kolme põlvkonna näitlejaid. Vormitihedalt ja suggestiivselt mõjus A. Lauteri ettekandes rahvaluule. Karl Adralt kuulsime P. Rummo poemi «Jaak ja taat» — tunde puhtas ja värvirikas esitus. Mõlemate vanameistrite süvenemine võib eeskujuks olla paljudele. Keskmise generatsiooni esindaja V. Panso esinemist iseloomustas konkreetne ja mõtteisus, oskus ekspressiivselt rõhutada peamist oma kunstilises kavatsuses. Luuleõhtu üheks eredamaks ettekandeks oli tema esitatud V. Solouhhi «On sõlmeks sõlmitud lõngad». Esinejate arvukama pere moodustasid hiljutised konservatooriumi draamaklassi lõpetanud noored näitlejad. — neisse on nähtavasti kätkeatud armastus sõnakunsti vastu. On vist siiski varra ütelda, et nende isikupära on lõplikult välja kujunenud, kuid nende ettekandeks oli otsinguid ja viimased on õigetest alustel. Lihtne ja mehine esinemine iseloomustas J. Sauli. M. Mikiveri ja T. Aava. Püüdi mõtteselgusele ja täpsusele ilmneda S. Põldotsa esinemisest.

Toetamist väärib ka arutluste korraldamine mõte luuleõhtu lõpul. F. Heim

Pildid: kõnekoor (T. Aav, A. Nopri, O. Eek, M. Kõooren, J. Saul, H. Kaimet, M. Sõöt, M. Rästas, L. Kuusma) esitavad katkendi «Kalevipojast». Ülal (sõoris) V. Panso esitab Raimda Mauruse kirja «Tõe ja õiguse» II osast.

FILMITÖÖTAJATE AKTIIVILT

Möödunud reedel tuli Eesti NSV Kinematograafitöötajate Liidu organisatiivbüroo algatusel kokku meie vabariigilisi filmitöötajate aktiiv, et arutada NLKP Keskkomitee otsust «Abinõudest kunstilise kinematograafia arengu juhtimise parandamiseks». Sisese juhatavas ettekandes tutvustas «Tallinnfilmi» direktor N. Danilovitš NLKP Keskkomitee otsuse põhiseisu-kohti ja vaatas sellega seoses meie filmistuudio olukorda. Ta nentis teatavat inertsust ja kindla perspektiivi puudumist loomingulises töös. On vaja tihendada koostööd stsenaariumide osakonna ja režissööride vahel. Nagu stuudio, peab ka igal režissööril olema oma perspektiiviplaan. Stsenaariumide osakonnal pole veel stuudio töös täit osa. Eesti NSV Kinematograafitöötajate Liidu organisatiivbüroo tegevusest kõneles üles N. Danilovitš, et see ei ole näidanud küllalast aktiivsust, tähtsaid ja olulisi loomingulisi küsimusi pole käsitletud.

Järgnenud sõnavõttudes näis kõigil südamele olevat stsenaariumide saamisega seotud probleemid, sest sellest sõltuvad stuudio töö ja perspektiiv. Noorte otsingutest kõneles märkis režissöör L. Laius, et pärast viimaste filmide valmistamist on maad võtnud teatav rahulolu meeleolu. Juba me kindame end liialt. Kriitika suhtes ol-

lakse hellad. Kõneleja ütles, et ta ei saa nõustuda väidetega, et stsenaariumide probleemid kui sellist ei eksisteeri. Olgugi et noortele on oma teema leidmine raske, on veelgi raskem leida autorit, kes kirjutaks režissööri ideele stsenaariumi. Suurte ja oluliste teemade kasitlemise vajadusest kõneles K. Kiisk, noorte stsenaaristide kaadri kasvatamise probleemidest V. Kasper. Oma seisukohti ja mõtteid stsenaaristi ja režissööri koostöö kohta selgitasid J. Müür, J. Jeltsov, S. Skolnikov, A. Mandrõkin jt. Režissööri ja stsenaaristi tiheda koostöö vajadus oli kõik ühel meelel. Stsenaariumide osakonnalt nõuti suuremat aktiivsust kirjaniike kaasatöötamiseks stuudio töösse. Tõsiseid ettepaneid tegi Eesti NSV Kinematograafitöötajate Liidu organisatiivbüroo aadressil, kes pole kujunenud loominguliste küsimuste arutamise keskuseks. Käsitletavate probleemide ringis oli näitlejate kaadri küsimus, kaasaegse filmitehnika rakendamise operaatori töös filmi valmistamisel jne. Paljude ettepanete osaliseks sai Eesti NSV Vabariikliku Filmilainutuskontori töö — peamiselt nõukogude filmikunsti saavutusi ei propageerita küllaladast, ei osata kasutada häid võimalusi nende tutvustamiseks (korduslinastused festivalide tulemuste selgumisel).

Kahjuks ei piirdu selletaoline tarbetu dubleerimine üksnes raamatukogudega. Võtame Kunda. Linnas, mille elanikkonna enamik on ühel või teisel viisil seotud tsemenditehasega «Puna-ne Kunda», on peale tehaseklubi veel Ehitajate Klubi. Loodi see siis, kui tuhanded noored tulid suurehitusele. Nüüd aga, kus põhiline osa tehasest on ammu valmis ja annab toodangut, kus Kundas jäänud ehitajatest on saanud tsemenditehase tööliised, eksisteerib Ehitajate Klubi endiselt edasi. Isegi kurtimistest hoolimata, et ta kuidagi jalgu alla ei saa...

Nii on ka Valga soovhois. Sovhoosiklubi lähedal asub Öru kultuurimaja. Kuigi kaasalööjad ja külastajad on mõlemal ühel ja samal. Tavaliseks näib kujunevat olukord ka Mustlas, kus linna kultuurimaja lähedale ehitab kohalik kolhoos «Koit» oma klubihoonet.

Võetakse kõrvalepöörde. Kas maaoludes on riiklike kultuuriasutuste olemasolu alati mõõdapäasmatu? Meil on hulgaliselt jõukaid majandeid, kes võiksid ilma eriliste raskusteta võtta enda hoolde kohalikud klubid ja raamatukogud. Rapla rajooni V. I. Lenini nim. kolhoosi maal paikneb Kabala külaraamatukogu. Kolhoosil on oma klubi, raamatukogu aga pole. Samasugune on olukord ka Viljandi rajooni «Sädeme» kolhoosis, mille oseses naabruses asub Raasilla külaraamatukogu, ja Valga rajooni «Sõpruse» kolhoosis, mille liikmed saavad raamatuid Jõgevaste külaraamatukogust. Kas ei võiks need raamatukogud kuuluda kolhoosidele? Meie majandid on küllalt jõukad, et lubada endale kultuuritegevuseks vajaminevaid väljaminekuid. Vaja oleks ainult tahtmist, ja ka sellest ei tohiks puudu tulla.

Niisiis, head ja majanduslikult mõtlevad peremehed pole me veel kõigil. Leidub pisiasju, mis on jäänud kahe silma vahele. Pisiasju aga olla ei tohi. Kalju Laar

Tehti kokkuvõtteid

Laupäeval, 20. okt. korraldas Eesti NSV Teatriühing RT «Vanemuise» küllalisetenduste arutelu, mille avas sissejuhatava sõnavõttega muusikateadlane V. Kivilo. Nii V. Kivilo kui teised sõnavõtjad — S. Ots, L. Tormis, V. Paalma, S. Levin — rõhutasid, et nähtud etenduste (Glucki «Orpheus ja Eurydike», Prokofjevi «Kihlus kloostris», B. Kõrveri «Teie soov. palun?», E. Tuhina «Kratte», E. Tambergi «Ballettsümfoonia» ja Tallinnas varem nähtud G. Ernesaksa «Kosilased Mulgimaalt») tase oli kõrge, et «Vanemuine» on suureline täitma kõiki muusikateatrite esitatavaid nõudeid. Eriti suuri edusamme on teinud teatri orkester (peadirigent E. Kõlar), mis on täienenud uute mängijatega. Kuigi orkestrantide võimeid tase on erinev, on orkester saavutanud hea ansambllisuse ja musitseerib inuuga igal etendusel. Et orkester ja kogu teater ei karda suurt ja vaevarikast tööd, näitas selliste sisuliste ja tehniliselt raskete teoste partituuride eeskujulikuult viimistletud esitus, nagu on seda «Ballettsümfoonia», «Kratte» ja «Kihlus kloostris». Kasvanud on ka solistide lavailised ja vokaalsed võimed. Meeldiv nagu alati oli ka teatri koori lavaline esinemine, kuid siia oleks vaja täienduseks nooremad ja värske-mat häälematerjali.

Balletirühma tugevaimaks küljeks on hea muusikatunnetus ja näitleja-meisterlikkus. Vähem aga rahuldavad tantsulised võimed. See räägib veel kord sellest, et «Vanemuine» vajab balletitreenerit. Kuna balletirühma täienes kevadel noorte tantsijatega, siis võib oodata uusi ja huvitavaid lavastusi. Solistide ja rühma tantsuliste võimeid tõstmiseks soovitati tähelepanu pöörata ka lühiballetidele.

«Vanemuise» iseloomuliku joonena märgiti ära sedagi, et ta oskab säilitada või koguni tõsta ka nende lavastuste taset, mis on etendunud palju kordi.

Rõhutati, et «Vanemuise» suund kaasaegse repertuaari ja lavastusprintsiipide poole on igati hinnatav.

Arutelu lõpus võttis sõna teatri peanäitejuht K. Ird, kes rääkis teatri edasise tööga seotud probleemidest.

TELEFONIKÖNE PALANGAGA

Võtsime ühenduse Leedu NSV kuurordilinnaga Pampangaga — seal peatus sel õhtul meie kultuuritöötajate delegatsioon, kes võtab osa Balti liiduvabariikide rahvalooiningu majade töötajate ühisest seminarist. Selle senisest käigust informeeris toimetust Eesti NSV Rahvalooiningu Maja direktor E. Priimägi.

Seminar algas läinud reedel. Küllalisena võtavad seminarist osa delegatsioonid Moskvas, Valgevenemaalt, Gruusiast. Tööd alustati Stalini linnas, kus nõukogude kultuuri arenguga päevakorda tõusnud probleemidest tegi ettekande Leedu NSV kultuuriministri asetäitja V. Jakelaitis. Vaadati venasvabariigis viimaste aastate jooksul loodud filme. Näitustel tutvuti leedulaste kujutatava kunsti ja tarbekunstiga.

Tõsist huvi pakkus kõigile tutvumine Taurage rajooni samanimelises keskses loodud rahvajalhar-mooniaga. See on ühiskondlikel alustel tegevat asutus, mille ülesandeks on arvukate isetegevuskollektiivide töö koordineerimine, suuremate kontsertide korraldamine.

Seminari esimestel päevadel vahetati mõtteid isetegevuslike muusikakollektiivide organisatsioonilisest ja meetodilisest abistamisest, kaasaaja teemast rahvatantsus. Klappes oli sündmuseks «Traviata» etendus, mille andsid kohaliku isetegevusliku teatri jõud.

Seminar jätkub Kaunases, nädal aega kestnud tööst tehakse 26. oktoobril kokkuvõtte Vilnuses.

Hooaja avaetendus

Eesti NSV Riiklik Vene Draamateater avas hooaja D. Ali ja L. Rakovi satiriilise komöödia «Õhtlikum vaenlasest» esietendusega. Komöödia naerlaseks välja isikukultuse päevil juurdunud tööstilise kampaanialikkust, usaldama-

tust inimeste vastu, lõplust. Teos lavastas N. Parkalab, lavakujundus on I. Mendokovitš. Pildid: katlakütja Konstantinov (V. Sirim) en tulnud kaadriosaakonna Glema Malikovi (V. Jermolajev) juurde end tööle vormistama.

Otstarbekuse nimel

paljudel asutustel oma raamatukogud palgaliste juhatajatega, kusjuures lugejaid on nendes raamatukogudes kõigest kümnekonnast ümber. Selline on pilt Tartu Õlletehases, mille raamatukogust laenutab 14 inimest, samuti «Eesti Energia» Tartu Võrgu raamatukogus (18 lugejat) ja veel mujalgi. Kulutused selliste äbarike raamatukogude peale moodustavad ainult poole hädast, teine pool peitub raamatufondide ebaotstarbekas kasutamises. Raamatud ju seisavad kasutamata riideil, samal ajal kui laiemal lugejaskonnaga kogudes nende järele on pidev nõudmine.

Edasi. Pillamist ja läbimõtleamatust leidub ka mõnedes tehastes («Volta», Tallinna Masinatehas), kus peale tavalise raamatukogu on veel tehnilise kirjanduse kogud. Sedasama võib öelda ka paljude erioopeasutuste kohta, eriti maakohtades, kus õppetöös vajalikud raamatud paiknevad millilegi pärast teistest raamatutest rangelt eraldi. Miks ei võiks neid nn erialaseid raamatuid laenutada koos ilukirjandusega, miks peavad nad moodustama omaette üksuse omaette palgalise laenuaja ja väljaminekutega? Jällegi parallellism, mis kokkuvõttes imeb küllalt suuri summasid. Võimalikuks on saanud see tänu sellele, et küni viimase ajani puudus raamatukogude tööd koordineeriv keskorgan. Osa raamatukogusid olid riiklikud, osa aga ametühingute raamatukogud. Raha aga, millega kõiki kogusid finantseeriti, on enesestki mõista üks — rahva ja riigi oma.

VASTUVAJA POLE PÕHJUST

Mustaks mureks pole põhjust

Ajalehtartiklites, nõupidamiste sõnavõttudes, emakeele seltsi koosolekute ettekandedes jm. väljendub keeleteadlaste, õpetajate, üliõpilaste jt. keeletarvitajate mure eesti kirjakeele arenemise pärast. Pessimismi põhjuseks on keeleteadlaste omavahelised vaidlused pisiküsimustes, üksikutele koostamine ja teiste töö ning tegevuse halvustamine.

Jälgigem allpool vaidlusaluseid probleeme lähemalt.

Esitaks kirjakeele arendamist.

Ametlik keelekorraldus on paljude aastate vältel lähtunud ENSV TA sõnaraamatute sektori töötajast E. Nurmest, E. Rajetist ja M. Kindlamist. Kõigil teistel asutistel ja isikuid on olnud kasinad võimalused üksnes nõuandeks. Ametlikud normeerijad peavad oma põhiülesandeks eesti keele lõplikku reeglendamist, arvestamata lihtsat tõika, et keel on kindlate arendamisviiside põhjal muutuv ühiskondlik nähtus. Et eesti kirjakeele rajanev paljudel muudel, siis pööratakse kokku erinevad arendamistendentsid, mis ei arvesta üksikisikute poolt loodud raame ja reegleid. Olemasolevatest vastuoludest kirjakeele reeglite ja keeletarvitajate kõne vahel on välja kasvanud kallaletungid normeerijale. Viimaseid süüdistatakse ühiskeele (resp. rahvakeele, kõnekeele) väheses arvestamises, süsteemsetes, põikpäisuses jm. keelerioimades. Kindlasti, kus suitsu, seal tuld. Ei saa ju leppida kirjakeeles juurdunud süsteemi loostamisega, nagu seda viimased õigekeelsus-sõnaraamatud teevad. Miks pole enam kehtivad lühikesed sisseütleva ja i-mitmuse moodustamise reeglid? Misesugune loogika ütleb, et sõnadest essee, klisee, mõõde, portree, sütee, on mitmuse osavast esseeid, kliseeid, mõõdeid, portreeid, sõnadest portjee, fuajee, kalifee, komitee, trofee aga portjeesid, fuajeesid, kalifeesid, komiteesid, trofeesid? Seoses laskma-tüüpi sõnade «koondamisega» ei tohi öelda *šeff käseb ja pull puseb*, vaid ikka solidaarselt *šeff käsib ja pull pusib* (kuigi *pusima* ja *puskama* peaksid olema eri tähendusega). Normeerimise alla on langenud ka *põdema*, mistõttu tohib öelda üksnes *haige põdeb*, mitte *haige põeb*. Selliselt võiks näidete esitamist jätkata, kuid sellel pole mõtet, sest eelneva põhjal peaks taiplikule lugejale olema selge, et üksikisikude kaupa normeerimine on kirjakeele süsteemile teinud palju kahju.

Rohkem kui kuuskümmend aastat on prof. J. V. Veski loonud eesti kirjakeele süsteemi. See töö on toiminud arvamuste vahetamise mililavas tules, kus paljud on tuhaks saanud ning ümber sündinud. Ometi kujunes mõne kümnenda aasta jooksul kirjakeele, mis suudab kõnelejad rahuldada kõikides sfäärides. Et süsteemi loomisel tekkis vastuolusid lokaalsete kõnekeelte kaitsjatega, keeleuueendustestega ja vana-meelsetega — see on igati arusaadav. Radikaalselt suunda esindab sm. N. Rimmel, kes soovib «ühiskeeles»

levinud tavaid normiks võtta. Praktikaliste ettepanekute osas on mõndagi arvestatavat, küll aga on nõrk ettepanekute teoreetiline põhjendus, eriti arusaamine kirjakeelest ja ühiskeelest. Häirivalt mõjub subjektiivsus ning kord omaksvõetud seaduskohtade kramplik kaitsmine, kuigi need pole osutunud pädevaks.

Vaherühma moodustavad sm-d. V. Hallap, R. Kull ja V. Pall, kes püüavad tagajärjetult kirja- ja ühiskeele suhteid avastada.

Nagu selgub, valitseb segadus põhimõtete piiritlemises, mistõttu küllaltki soliidset sõnavõtet kõnelevad üksteisest mõõda või süüdistavad vastastikku, olles stsuliselt lähedastel positsioonidel.

Teiseks niisil kirjakeelest, murdest ja lokaalsest kõnekeelest.

Kaasaja teadus ei salli enam mõistete jutustamist, eitavaid definitsioone ja põhjendamist üldse. Piiritlegem siis allpool põhimõtteid. Kirjakeeleks on sõnaraamatuis, grammatikaliseks jt. kirjakeeleks allikaks fikseeritud keel. See on kõige rikkalikum keelekuju, mille loojaks on kollektiiv. Kirjakeel on niivõrd rikas, et üksikisikule ei suuda seda kunagi täielikult omandada. Suhtlemisel vajatakse üksnes teatud osa kirjakeelest. Niisil on kirjakeele keele dokumenteeritud vormiks, olles paljude murrete, lokaalsete kõnekeelte ja lingvistide teadliku tegevuse üldistuseks.

Murde ja murrakud on kitsas maa-alal kõneldavad kirjas fikseerimata keeled. On tavaks kõnelda põhja-estl, lõuna-estl, murdest, tartu, mulgi, kodavere, setu jne. murrakust. Nii murde kui ka murraku piirides on erinevusi vastavalt kõneleja vanusele, suhtele naabermurrakute ja kirjakeelega.

Lokaalne kõnekeel on mingil murrakul kõneldav kirjakeelele lähedane keel. Selle põhiosa on ühine kirjakeelega, kuid selle kõrval on elementaalselt kohalikest murdest, näit. põhja-estl lokaalset kõnekeeles nuda-asmel nd-lõpuline kesksõna (*käind, teind, and, näind* jt.), rida astmevahelduslikke sõnu on astmevahelduse kaotanud (*kohvt, kapi, pudru* jt.), seesütle on tüvesas astmes (*jalgas, selgas, laudas, külges* jne.). Lokaalsed kõnekeeled sisaldavad veel professionaalse keele ehk argo elemente (*spikerdama, stipp, proforg, partorg*) ja individuaalseid jooni. Kõnelejad ise on veendunud, et nad kõnelevad kirjakeelt, ja on rahulolematud, kui avastavad erinevusi oma kõnes ja kirjakeeles. Sel puhul süüdistatakse kirjakeelt ja selle normeerijaid ning peetakse oma keelt almuõigeks.

Samasugusest suhtumisest on sündinud ka terminid ühiskeel, kõnekeel, üldrahvalik kõnekeel, millel pole piiritletud sisu, kuid said dogmadeks 1950. a. «Pravda» diskussioonis, sest J. V. Stalin väitis sõnalt:

«Muidugi oli selle kõrval dialekte, kohalikke murrakuid, kuid nende üle prevaleeris ja nad allutas endale hõimu või rahva ühtne ja ühine keel.»

Põhimõtete lootusetu seglajamisega võib seletada lokaalse kõnekeele vormide esitamist kirjakeelsetena. Võib kuulda, et vormid mõisate ja mõisaid on välja mõeldud, et keegi ei ütle juuste, vaid juukste või juuksete, et peeni küüsi on täiesti võõras jne.

Kõnelejakonnale tuleb aga kannatlikult selgitada, et peale tema ja ta lähedaste on peaaegu miljon inimest, kelle keelepruuki tuleb kirjakeeles samuti arvestada.

Kolmandaks. Mida teha edasi?

Edaspidi tuleb peast heita muremõtted, nagu sm. N. Rimmel korduvalt on väitnud, vajavad tööd ja vaeva stiil ja sõnavara. Loobugem siis morfoloogia kallal nokimisest, laskem olemasolevat seadida ning piirdugem väikeste korrektiividega. Nõukogulik elu toob iga päev keelde uusi mõisteid, mille väljendamiseks pole sobivaid sõnu. J. V. Veski, J. Aaviku jt. traditsioone jätkates peaks olema võimalik luua sõnu, mis märgivad Kuule, Veenusele, Marsile jt. planeetidele maandumist. Oleme tüdinunud üksnes võõrkeeltest laenamisest ja pikkadest liitsõnadest (näit. *lukksepp-mehaanik, elektrid-mähkija, kassapidaja-raamatupidaja, metallitrel-freesija, varustusorganisatsioon, tootmisõpetus, pikapäevavähi*).

Keele normeerimine nõuab laiemat alust. Ei ole õige, et ühed ning samad inimesed kasutavad oma õigust ja maitset aastakümnete jooksul, sest ka andekas inimene võib juurduda ruutlin ja kahjuliku enesekindluse, mis toob kaasa vigu. Nende likvideerimine nõuab asjatult isakulu ega tõsta normeerijate, autoriteeti. Heaks näiteks on kreeka nime transkribeerimine, mille reeglid suruti eriteadlaste ja lingvistide üldse vastuseisust hoolimata läbi. Reeglustamisest ning suunamisest hoolimata ei kasuta soovitatavat moodust paljud Eesti Riikliku Kirjastuse, ajakirjade ja ajalehtede toimetused, samuti Haridusministeeriumi, Tartu Riikliku Ülikooli jne. töötajad, vaid kirjutavad ikka *Xerxes, Sophokles, Dionysos, Orpheus, Eurydyke* jne., nagu see ongi loomulik. Normeerijate peas kõlenuvad ideed fikseerij ei suutnud aga ühegi auditooriumi vastuseis kõigutada. Nähtavasti on otstarbekas anda kontrollivalt, funktsioonid vabariiklikule õigekeelsuse komisjonile, kelle töö teoreetilist taset on aga vaja tõsta. Organist ennast tuleb nimetada vabariiklikuks õigekeelsuskomisjoniks, sest vabariiklik on komisjon, mitte aga õigekeelsus.

Keeleteadlaste tähtsaks ülesandeks on keelepropaganda, sest tänapäeval on iga inimene ühtlasi avaliku elu tegelane, kes peab emakeelt hästi valdama. Keeteadlased olgu oma ala patriootideks: ning esinegu avalikkuse ees. Ka keeletarvitajad ise peavad otsima kontakti, et küsida nõu või teha ettepanekuid, sest keel on rahva kollektiivne loomine, mitte keeleteadlaste monopol.

Kui keeletarvitajad omandavad kooli, raadio, ajakirjanduse ja kirjanduse kaudu rohkem teadmisi kirjakeelest, siis hajuvad ka mustad muremõtted ning vaidlused kirjakeele ja fiktiivse ühiskeele (resp. kõnekeele) suhte ümber lakkavad. Selle arvel vabaneb kasulik energia kirjakeele sõnavara ja stiili rikastamiseks, et meele keel suudaks täita üha kasvavaid nõudeid suhtlemisel.

Eduard Väär

VÄLIAPÄÄS ON KOMPROMISSIS

«OKS OSNA AVALIK KIRI...»
«Sirp ja Vasar» nr. 37, 1962
«VASTUSEKS AVALIKKU JA TOSTIST JUTTU»
«Sirp ja Vasar» nr. 40, 1962.

V. Beekman'i seelsukohad on õiged. Oige on ka sm. Bruni seelsukoh. Kus peitub siis lahendus? Väljapääs on kompromissis.

Esitaks, kes peab kõrvaldama linna nn. iludusvigu? Noid vinceeritükikesi akendelt ja vanu planke. Linna peakunstnik! Talle tuleks anda sanktsiooni õigus. Hoiatus, rahaline trahv militaorganite kaudu.

Teiseks, Tallinna osaline rekonstrueerimine. Objekt ei ole kuigi palju, aga saavutatav efekt on suur. Töömaht on kaetav ühe ehitusvalituse inimeetööjõu ja mehanismidega (2 tornkraanat). Millised objektid need siis on?

Kõige karjuvam on olukord muldugi meie väljakutega. Täielikult väljaehitatud pole ühtki. Otse südalinna, alates Pärnu mnt. nr. 19 üle Tatarit tänava kuni Estonia pst. nr. 17 jalutavad lubadikud, kastivirnadega ristustatud hooivid, bensiinlaam ja lõpuks tellistest «individaalid». See kõik peab aset andma uutele, ajakohastele ehitustele. Samas, Pärnu maanteel seisavad tühjad ehituskruundid majade nr. 17, 18, 25 ja 109 kohal. Pärnu mnt. majas nr. 29 pesitseb mingisugune kontor. Hoone ise on juba vanadusest aknalaudadest maa sisse vajunud. Aga ta seisab domineerivalt ja toonilavalt. Edasi Pärnu mnt. nr. 44, mulgi talu Tõnismäe trammipeatuse juures. Koht on oma kitsuse ja liiklusehäduse tõttu otse hädahohtlik. Tuleb kaaluda ka selle koha määharja 2—3 meetri võrra madalamaks võtmist. Hariduse tänavalt kuni Tõnismäeni. Niikaua, kui selle ümbrus pole veel hoonestatud, on see teostatav, hiljem — mitte.

Sakala tänav on meie keskemaid tänavaid. Kas võib see jääda säärasesse seisukorda?

Või võtame rajooni Merepuleste, V.-Viru, Ujala. Inseneri tänavat vahel ja edasi kuni pioneeride paleeni. See on kuurikeste, laokeste ja vanade puitkade rägastik, mida kroonib uue ujula pooleliijäänud ehitus nagu mingi eelajaloolise hilgelooma luustik. Koht vajab kiiret rekonstrueerimist.

Narva maantee. Ta oleks võinud olla meie esinduslikuks magistraaliks, kuid vana Reval laiatub siingi. Küttepühkide, «suvilad», pisitöökojakesed ja palju muud, mis on kergelt kõrvaldatavad. Peakunstnik pööraku tähelepanu majade nr. 30

ja 45 fassaadidele, samuti Anveltli tän. maja nr. 21 fassaadile.

Lenini monumenti, Teaduste Akadeemia raamatukogu ja «Eesti Tööstusprojekti» moodsate hoonete otsesed läheduses paikneb oma putkade ja telkidega tsirkus. Tema üleviimiseks Merepulestele on räägitud tüdimusest. Nagu teada, takistab tsirkus ka «Eesti Energia» hoonete kompleksi väljaehitamist. Sealsamas järjekordne probleem — kaubamaja plangutagune «abimajand». Kas Tele, sm. Bruns, olete kaugil näinud, et keset linna asuva kaubamaja kõrval paikneks taara laoplat? Miks siis just Tallinna nühkida sellise näotusega?

Sis Lauristini tänav, üks linna keskemaid tänavaid. Tühimikud nr. 7 ja nr. 13 kohal ja lubadikud nr. 9 ja nr. 11 nende vahel tuleb kindlasti likvideerida.

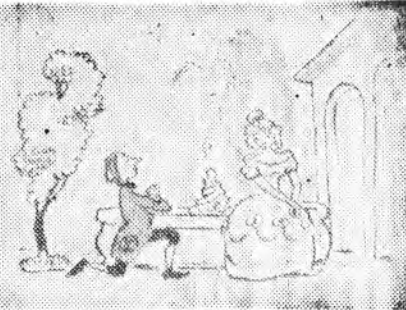
Eeltoodu oleks minimeerimiseks Tallinna kohta. See ei ole veel rekonstrueerimine, pigem on see iluvigade kõrvaldamine. Kosmeetika. Ta ei ole koormav ehitusorganisatsioonidele, ei takista ehitusplaanide täitmist. Unikaalsed hooned kõrge maksumuse olemasoleva tehutud inseneriliste kommunikatsioonide olemasoluga, mis südalinna osas suurepärase, Linn saaks aga enam-vähem suurlinliku välimuse, nagu see ongi kohane vabariigi keskusele. Oodata veel 10—15 aastat on absoluutselt võimatu.

Nüüd paar sõna barakkidest. Üldiselt on need tänavapildist kadunud. Kuld on üks koht, mida ohtrasti külastatakse turistide poolt, see on nn. Kuninga aed ja Klek in de Kõik ümbrus. Aastaid räägitakse vajadusest likvideerida seal asuvad barakid ja «Individaalid», aga asi ei nihku palgast.

Kokkuvõttes: sm. Bruni argumentid n.ö. moraalselt vananenud hoonete lammutamise edasilükkamise kaitteks on põhjendatud, õige on ka suured massilised ehitamised. Ent siin ei saa olla dogmat. Ka vanad linnaosad ootavad tornkraanasid! Väga hästi võib paralleelselt massilise ehitamisega kaunistada moodsate unikaalsete tegude meie pealinn keskust, likvideerides sealjuures vana Revali eriti silmatorkava pärandi.

Paul Klõseiko

MÕNES TEATRIS

Esietendusel

Kõlalisetendusel rajoonis (Teatralnaja Zina)

enam kunagi filmistsenaariumi ei kirjuta.

Veel enam. Kavandasin komöödia teatri jaoks. Kirjutasin kavandi. Solmistasin teatriga lepingu. Siis aga määrati minu õnnetuks filmistuudios ametisse uus stsenaariumiosakonna juhataja, Tark, arusaaja inimene. Temaga oli lihtsalt mõnus vestelda. Küll oli veidralt kõigest sai aru — mis on hea ja mis on halb. Ja tahtis, et kõik hästi oleks. Ma ei tea isegi, kuidas see võis juhtuda, aga ma tühistasin teatriga sõlmitud lepingu, tegin stuudioga lepingu ja hakkasin stsenaariumi kirjutama.

Ma kirjutasin teda kaua. Esimest varianti arutati veel sellesama juhataja ajal. Aga kui teine variant valmis sai, võeti ta juba ametlikult maha. Pärast neljandat varianti saatis stuudio mulle kirja, kus märgiti ära, et stsenaarium on küll paremaks muutunud, kuid paluti mind mõelda selle üle, kuidas saaks tema põhiideed ümber mõtestada.

«Loomulikult olen ma autoaga teel sinu juurde, mul tuli ainult üks väike viivitus ette.»

(SDV)

süüed teistsil üles ehitada, mees- ja naistegelase karakterit muuta...

Ma vastasin stuudiole, et teise idee, uue süüde ja uute kangelastega süüde on teine stsenaarium. Ja las mõni teine autor kirjutab selle. Olin juba jõudnud arusaamisele, et kedagi stuudios minu töö ei huvita. Ükski inimene ei olnud komöödia stsenaariumist rääkides sõnagi selle kohta, kas see on naljakas. Eks ole naljakas? Oli ka režissöör. Ta oli naine. Rohkem ei maksa sellest rääkida. Kozma Prutkov ütles: «Ara naljata naistega: need naljad on rumalad ja süüdsusetud.»

Mul läks üle kahe aasta kaotsi. Kirjutasin faktiliselt neli stsenaariumi. Kõik nad lebasid kaustas, mida mul on vastik vaadata. Avanss jäi mulle. Kõik muu, mille mul oli õigus, jäi stuudiole. Nüüd ei anna ma enam hirmsaid vandeid. Mil-leks?

Ma armastan väga filmikunsti. Ausõna!

Aga mulle piisab sellest! Ja õnnaks mitte ainult mulle. Hil-juti leidis filmikunsti alal aset väga tähtis sündmus. Ja ma tahaksin uskuda, et nüüd nii mõnigi asi muutub. Tahaksin väga seda uskuda. Ma armastan nimelt teepoolset väga filmikunsti.

Õnnelik leid

Õnneleht ja õnnelike leidude üle. Võib-olla lubatakse ka omalt poolt mõned ettepanekud teha: «Jalgapallimeeskond maltseb võidu ambrooslast, või «Võimas nestekorle Pirita ringrajal, või «Tallinna ja Riia eredamad öied le-vitavad meelisklõppe «noomi: «Kale-vi» luhkaval spordiluhul.»

K. ÖUTS

HUUMORIT JA SATIIRI

Ma armastan väga filmikunsti

Esimene asi, mida ma kuulsin esimese režissööri suust, kes minuga esimest korda minu esimesest stsenaariumist rääkis, kõlas niiviisi: «Ma soovitan: muutke peategelane naiseks.»

Pärast seda, ei imestanud ma enam millegi üle. Ma ei imestanud ka siis, kui režissöör avaldas soovi kaasautoriks hakata. Mis sellest, et kergem oli mehest naist teha kui sellest režissöörist stsenaaristi. Muide, tema nimi asus tähestikus ees-pool, ja ta oli sellega täiesti rahul.

Stsenaariumi teine variant oli esimesest märksa halvem. Kolmas variant oli veel halvem kui teine. Põhima hakati seitsmendat varianti. Kui kolmveerand filmi val-mis oli kutsuti autorid peavalitsus-sse ja öeldi: «Niisugusel kujul filmi ekraanile lasta loomulikult ei saa. Teeme teile ettepaneku: a) põhvalikut muuta filmi põhiideed b) seajuurde maksimaalselt ära kasutada juba filmitud materjali.»

Ma ei mõista tänini, kuidas me sellega toime tulime. Aga me tulime sellega toime. Ja ma tahaksin öelda niilgi sõnadega: siis sai õhtu ja sai hommik ja sai valmis kaheksas variant... Ja see filmiiti ja lasti ek-raanile ja sai rahvusvahelisel filmi-

A. Raskin aasta pärast näitas seda filmi televi-sioonis, ja mitte juhustlikult, vaid vaatajate soovil. Mul on veel praegugi meeles, kuidas Ivan Grigorje-vits kord öösel meie filmi üle vaatas. Kui tühjas saalis süttis valgus, sõnas Ivan Grigorjevitš üpris ebale-valt: «Minu arvates päris hea film...» Meie ei vaieldnud vastu.

Naispeaosaline mängis oma osa suurepäraselt. Ma pean seda nüüdki tema parimaks näitlejatööks. Ja mul on temast veel rohkem kahju kui endast. Ning missugused re-ruüld režissöör sisse pistis! Ma kir-jutasin tookord sõpradele: «Mul leipub süherdust revüüid nähes nutt peale.» Kinokülalastajad naersid... Mille või kelle üle? Ma ei püüdnud täpsustada. Ei riskinud.

Ajakirjandus üldiselt kiitis. Oli teada, et selle režissööri filmidele oli, nagu öeldakse, saatuses määratud kordaminek. Üks väljapaistev ajakirjanik kirjutas oma retsen-sioonis: režissööril on nõrgast stse-naariumist hoolimata õnnestunud... näitleja N suutis tegelaskuju siisu-tuse ja skemaatiliseuse kiuste... jne. Jäi mulje, nagu oleks stsenaarium ainult seganud. Ilma temata oleks

festivalil preemia, ja pärast seda ei pane ma enam midagi imeks. Mind üllatas ainult, et viieteistkümmne

kõik hästi olnud. Ma unustasin öel-da, et see oli pealegi komöödia, nõndanimetatud lõbusate komöö-diate liigist.

Kui ma seda filmi nägin, andsin endale hirmsa vande, et ma enam kunagi ühtki filmistsenaariumi ei kirjuta. Ei ial! Ei ial!

Aasta hiljem helistati mulle ja öeldi, et üks noor Leningradi re-žissöör, kelle film mulle meeldis, tahaks minuga koos töötada. Me kohtusime. Mulle meenus mu van-detootus... ja ma kirjutasin tule-vasse stsenaariumi kavandi. Minuga sõlmiti leping. Asustin tööle. Siis aga sain kirja, et plaani vähendati, le-ping tühistati, stuudio kurvastab, avanssi aga pole õnneks vaja tagas-tada. Äitäh sellegi eest. See juhtus 1949. aastal. Võeti suund ainultki tähtteoste loomisele; suund oli, aga tähtteosteid polnud.

Ja siis andsin ma teist korda hirmsa vande, et ma enam kunagi stsenaariume ei kirjuta.

Minu järgmiseks stsenaariumiks oli ühe vene klassiku romaani ekra-niseering. Ma armastasin väga seda romaani. Nüüd ei või ma teda nä-hagi. Alguses läks kõik hästi. Stse-naarium meeldis. Tegin ainult kolm varianti. Stsenaarium võeti plaani. Siis aga reetis mind režis-söör. Seesama noor leningradla-ne... Teda ahvatleti teist stsenaar-iumi filmima. Kaasajast. Ja ta ei suutnud kiatususele vastu panna. Hiljem helistas ta mulle ja lausis: «Te peate mind muidugi reetu-riks...»

«Pean küll,» vastasin leebelt.

«Ma mõistan... aga see pole nii...»

Vahest on tal õigus. Aga stsenaar-ium pandi riivile tolmuma. sest polnud režissöör. Ja mina and-sin kolmanda hirmsa vande, et ma

V. Afanasjev. ALGTEAD-
MISI FILOSOFIAST.

Tellimuse nr. 2359

S. Loorents